

Riktlinjer

för handläggning av insatser enligt lag om stöd och service för vissa funktionshindrade (LSS) och socialtjänstlag (SoL)

Omsorgen om personer med
funktionsnedsättning

Beslutsdatum:	2017-11-29	Dokumenttyp:	Riktlinjer
Beslutad av:	Socialnämnden	Dokumentägare:	John Henriksson
Diarienummer:	2017/ SN 0181	Giltighetstid:	Tills vidare

Innehållsförteckning

1	Inledning	7
1.1	Syfte.....	7
1.2	Målgrupp och definitioner.....	7
1.3	Avgränsning.....	8
2	Grundläggande bestämmelser	8
2.1	Barnperspektiv.....	8
2.2	Lagar och föreskrifter.....	10
2.3	Styrdokument	11
2.3.1	Delegationsordning.....	11
2.3.2	Ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete	11
2.3.3	Väld i nära relationer.....	12
2.3.4	Alkohol- och drogpolicy	12
2.3.5	Likabehandling.....	12
2.3.6	Lex Sarah	13
2.4	Samverkan.....	13
2.4.1	Samverkan mellan kommun och landsting	14
2.5	Kompetens och förhållningssätt	16
2.6	Valfrihetssystem	17
2.7	Information.....	17
2.8	Företrädare.....	17
2.8.1	Ombud.....	17
2.8.2	Anhörig/närstående.....	18
2.8.3	God man/förvaltare	18
2.8.4	Framtidsfullmakt	19
2.9	Tolk.....	19
3	Handläggning och dokumentation	19
3.1	Barnets bästa.....	20
3.2	Handläggning och dokumentation enligt IBIC.....	21
3.3	Ansökan	21
3.4	Samtycke	22

3.5	Kommunicering och rätt till företrädare inför nämnden.....	22
3.6	Beslut	23
3.6.1	Tidsbegränsning av beslut.....	24
3.6.2	Uppdrag till utföraren.....	25
3.7	Planer för genomförande.....	25
3.7.1	Individuell plan enligt LSS.....	25
3.7.2	Individuell plan enligt SoL och HSL, (SIP).....	26
3.7.3	Genomförandeplan.....	27
3.8	Uppföljning.....	27
3.9	Överklagan.....	28
3.9.1	Rätt tid.....	28
3.9	Rapporteringsskyldighet ej verkställda beslut.....	29
3.10	Särskild avgift.....	29
4	Utredning och behovsbedömning.....	30
4.1	Vägledande principer.....	30
4.1.1	Vem får ansöka?	31
4.1.2	Rätten till insatser enligt LSS.....	31
4.1.3	Rätten till insatser enligt SoL.....	32
4.2	Utredning av personkretstillhörighet - LSS	33
4.2.1	Personkrets 1.....	33
4.2.2	Personkrets 2.....	34
4.2.3	Personkrets 3.....	35
4.2.4	Underlag och bedömning	36
4.2.5	Personkretsbedömning av barn i låg ålder	36
4.2.6	När den enskilde inte bedöms tillhöra personkrets i LSS.....	37
4.2.7	Utredning och bedömning av behov av särskilt stöd och service	37
4.3	Föräldraansvar.....	38
4.4	Gemensamt hushållsansvar.....	39
5	Insatser enligt LSS.....	40
5.1	Rådgivning och annat personligt stöd (9 § 1).....	40
5.2	Personlig assistans (9 § 2)	41

5.2.1	Bedömning av grundläggande behov	42
5.2.2	Bedömning av andra personliga behov	43
5.2.3	Kommunens basansvar	43
5.2.4	Personlig assistans och föräldraansvar	44
5.2.5	Personlig assistans efter 65-års ålder	44
5.2.6	Personlig assistans och daglig verksamhet	44
5.2.7	Personlig assistans under vistelse på sjukhus	45
5.3	Ledsagarservice (9 § 3)	45
5.4	Kontaktperson (9 § 4)	46
5.5	Avlösarservice i hemmet (9 § 5)	46
5.6	Korttidsvistelse utanför det egna hemmet (9 § 6)	47
5.7	Korttidstillsyn (9 § 7)	48
5.8	Boende för barn och ungdomar utanför föräldrahemmet (9 § 8)	48
5.8.1	Familjehem	49
5.8.2	Bostad med särskild service för barn och ungdomar	49
5.9	Bostad med särskild service för vuxna och annan särskilt anpassad bostad för vuxna (9 § 9)	49
5.9.1	Bostad med särskild service för vuxna	49
5.10	Daglig verksamhet (9 §10)	51
6	Insatser enligt SoL	53
6.1	Turbundna resor	53
6.2	Stöd och insatser i ordinärt boende	53
6.3	Hemtjänst	54
6.3.1	Omvårdnadsinsatser	54
6.3.2	Serviceinsatser	56
6.4	Trygghetslarm	57
6.5	Mat och måltider	58
6.5.1	Måltidshjälp	58
6.5.2	Matdistribution	58
6.6	Ledsugning	58
6.7	Avlösning	58
6.8	Dagverksamhet	59

6.9	Korttidsplats	59
6.10	Växelsv korttidsplats	59
7	Vård- och omsorgsboende enligt SoL	60
7.1	Bostad med särskild service enligt SoL	60
7.2	Vård- och omsorgsboende med demensinriktning	61
8	Anhörigstöd.....	61
9	Kommunens ansvar.....	62
9.1	Ansvarsfördelning mellan bosättnings- och vistelsekommun	62
9.2	Förhandsbesked vid bosättning i kommunen (LSS)	64
9.3	Ansökan om insatser enligt SoL i annan kommun.....	64
9.4	EU-medborgare och andra utländska medborgare	65
9.5	Migrationsverkets ansvar	65

1 Inledning

1.1 Syfte

Riktlinjerna för handläggning av ärenden inom omsorgen om personer med funktionsnedsättning enligt lag (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS, och socialtjänstlag (2001:453), SoL, fastställs av socialnämnden och är ett styrdokument främst riktat till handläggare inom socialförvaltningen. Syftet med riktlinjerna är att de ska verka som vägledning i handläggarens arbete med rättssäker utredning, behovsbedömning, beslutsfattande och uppföljning av insatser.

Riktlinjerna innebär inte någon inskränkning i förhållande till gällande lagstiftning inom området. Riktlinjerna innebär inte några begränsningar av den enskildes rätt att få sitt ärende individuellt prövat. Beslut ska fattas utifrån den enskildes individuella behov.

1.2 Målgrupp och definitioner

Riktlinjerna avser personer i alla åldrar som omfattas av lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS. Riktlinjerna omfattar även insatser som kan ges till personer med funktionsnedsättning upp till 65 år, enligt socialtjänstlagen, SoL. För handläggning av ärenden enligt SoL för personer med psykisk funktionsnedsättning finns särskilda riktlinjer.

Insatser som beviljas med stöd av LSS riktar sig till personer med funktionsnedsättning, som omfattas av kriterierna för rätt till insatser enligt lagen, i syfte att ge stöd utifrån det funktionshinder som nedsättningen medför. Lagen ska garantera att personer med funktionsnedsättning tillförsäkras *goda levnadsvillkor*.

Insatser enligt SoL kan beviljas den enskilde om behov föreligger och inte kan tillgodoses på annat sätt. Insatsen eller biståndet behövs för att tillförsäkra den enskilde en *skälig levnadsnivå*.

Med *funktionsnedsättning* avses nedsättning av fysisk, psykisk eller intellektuell funktionsförmåga. En funktionsnedsättning kan uppstå till följd av sjukdom

eller annat tillstånd eller till följd av en medfödd eller förvärvad skada. Sådana sjukdomar, tillstånd eller skador kan vara av bestående eller av övergående natur.¹

Med *funktionsbinder* avses begränsning som en funktionsnedsättning innebär för en person i relation till omgivningen. Exempel på begränsningar är svårigheter att klara sig själv i det dagliga livet och bristande delaktighet i arbetslivet, i sociala relationer, i fritids- och kulturaktiviteter, i utbildning och i demokratiska processer. Det handlar framförallt om bristande tillgänglighet i omgivningen.²

1.3 Avgränsning

Dessa riktlinjer omfattar inte handläggning av ärenden enligt socialtjänstlagen för personer med psykisk funktionsnedsättning eller tillämpning av avgiftstaxa.

För handläggning av ärenden enligt socialtjänstlagen för personer med psykisk funktionsnedsättning finns särskilda riktlinjer.

2 Grundläggande bestämmelser

2.1 Barnperspektiv

Enligt 6 a § LSS ska barnets bästa särskilt beaktas när åtgärder gäller barn. Barnets åsikter ska beaktas med hänsyn till ålder och mognad. Bestämmelserna är avsedda att stärka barns ställning och innebär att när en åtgärd eller insats rör ett barn ska barnet få relevant information och ges möjlighet att framföra sina åsikter (8 § LSS). Detta gäller även om det är vårdnadshavaren som begär insatser enligt LSS för barn under 15 år.

Informationen ska anpassas utifrån vad som bedöms bäst för det enskilda barnet i förhållande till ålder, mognad och tidigare kunskaper. Bestämmelsen

¹ Socialstyrelsens termbank 2017-05-23. Termbanken innehåller begrepp som rekommenderas för användning inom fackområdet vård och omsorg.

² Socialstyrelsens termbank 2017-05-23 . Termbanken innehåller begrepp som rekommenderas för användning inom fackområdet vård och omsorg.

innebär inte någon rätt för handläggaren att tala med barnet mot föräldrarnas vilja. Om barnet inte har uppnått den ålder och mognad som krävs för att själv bestämma ligger det inom vårdnadshavarnas bestämmanderätt att avgöra om samtal med barnet kan äga rum. Om barnet har uppnått den ålder och mognad som krävs för att själv bestämma om sin medverkan, är det barnet som avgör om något samtal ska hållas. Barn som fyllt 15 år kan själv ansöka om insatser. För mer ingripande insatser, som t.ex. boende och korttidsvistelse, krävs också vårdnadshavarnas ansökan.

I barnperspektivet ingår även att uppmärksamma om ett barn har behov av insatser från andra huvudmän eller från andra delar av socialtjänsten, samt att samverka så att olika insatser till barnet samordnas på ett ändamålsenligt sätt. Samtycke till samverkan och samordnad planering av insatser ska alltid inhämtas från barnets föräldrar. I de fall samtycke till informationsöverföring inte ges kan samverkan ske genom utbyte av metod- och sakkunskap, såvida det inte finns en anmälningssituation enligt 14 kap. 1 § SoL.

Barnperspektivet ska även beaktas när en person med funktionsnedsättning som har vårdnadsansvar för barn ansöker om insatser enligt LSS eller SoL. Om den enskilde är i behov av stöd i sin föräldraroll som inte i huvudsak handlar om insatser som beror på funktionsnedsättningen, ansvarar individ- och familjeomsorgen för att utreda hur behovet lämpligast kan tillgodoses.

Handläggaren ska dokumentera på vilket sätt barnets bästa har beaktats under utredningen och när beslut om insats fattas. Det ska även dokumenteras hur barnet har kommit till tals, vilken information som har lämnats, barnets inställning och handläggarens bedömning. Handläggaren ska även följa upp hur barnets bästa och barnets rätt att komma till tals beaktas under insatsens genomförande. Dokumentationen ska anpassas så att barnet och barnets föräldrar kan förstå det som sägs och skrivs.

Vidare vägledning i handläggning och dokumentation av ärenden som rör barn och unga kan hämtas ur Socialstyrelsens allmänna råd och kompletterande handbok.³

2.2 Lagar och föreskrifter

Kommunen har det yttersta ansvaret för att de personer som vistas i kommunen får det stöd och den hjälp de behöver. Detta ansvar innebär ingen inskränkning i det ansvar som gäller andra huvudmän.

Rådande lagar och föreskrifter är styrande. Handläggare för ärenden som gäller enskilda inom nämndens ansvarsområde ska hålla sig uppdaterade om lagar och föreskrifter inom sitt verksamhetsområde.

Socialtjänstens arbete regleras främst genom socialtjänstlag (2001:453) och socialtjänstförordning (2001:937) samt kompletteras av lag (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade och förordning (1993:1090) om lag om stöd och service till vissa funktionshindrade. Vidare gäller grundläggande lagstiftning för kommunal verksamhet, om exempelvis Förvaltningslag (1986:223), Offentlighets- och sekretesslag (2009:400) och Kommunallag (1991:900).

Bland Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd kan särskilt nämnas:

- Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2014:5) om dokumentation vid handläggning av ärenden och genomförande av insatser enligt SoL, LVU, LVM och LSS. (HSLF-FS 2016:89)
- Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2012:6) om bostad med särskild service för barn eller ungdomar enligt LSS.
- Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2002:9) om bostad med särskild service för vuxna enligt 9 § 9 lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS. (HSLF-FS 2016:87)

³ Socialstyrelsens allmänna råd (SOSFS 2014:6) om handläggning av ärenden som gäller barn och unga och Socialstyrelsen, 2014: ”Utreda barn och unga – handbok för socialtjänstens arbete enligt socialtjänstlagen”.

- Socialstyrelsens allmänna råd (SOSFS 2014:6) om handläggning av ärenden som gäller barn och unga.
- Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2011:5) om lex Sarah.
- Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2005:28) om anmälningsskyldighet enligt lex Maria.
- Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete (SOSFS 2011:9)
- Socialstyrelsens allmänna råd om kunskaper hos personal som ger stöd, service eller omsorg enligt SoL och LSS till personer med funktionsnedsättning (SOSFS 2014:2)

Föreskrifter är bindande regler. Observera att ytterligare eller reviderade föreskrifter kan ha tillkommit efter det att nämndens riktlinjer fastställdes.

2.3 Styrdokument

Styrdokument och överenskommelser finns på nationell, regional och kommunal nivå. Nedan anges styrdokument som är av särskild vikt vid handläggning av ärenden inom omsorgen om personer med funktionsnedsättning inom socialnämndens ansvarsområde.

2.3.1 Delegationsordning

Enligt 6 kap. 33 § kommunallagen får en nämnd uppdra åt en anställd⁴ hos kommunen att besluta på nämndens vägnar i ett visst ärende eller en viss grupp av ärenden. Uppdrag inom socialnämndens verksamhetsområde regleras enligt nämndens delegationsordning. Beslut som fattas av delegat ska anmälas till nämnden eller nämndens utskott enligt vad som anges i delegationsordningen.

2.3.2 Ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete

Som grund för verksamhetens systematiska kvalitetsarbete finns Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete (SOSFS 2011:9). I förvaltningens ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete⁵ beskrivs hur verksamheten ska arbeta för att

⁴ Samt även åt ett utskott, en ledamot eller ersättare.

⁵ Fastställt av socialnämnden 2013-06-19, § 1057

planera, leda, kontrollera, följa upp, utvärdera och förbättra verksamheten.

Ledningssystemet ska kvalitetssäkra processer, arbetsätt och rutiner för de tjänster som socialförvaltningen har till uppdrag att utföra (myndighetsutövning och utförande av insatser), oberoende av vem som är utförare.

Ledningssystemet ska säkerställa att de lagar och föreskrifter som gäller för respektive verksamhetsområde inom socialförvaltningen följs. Ledningssystemet beskriver även hur uppgifterna som ingår i arbetet med att systematiskt och fortlöpande utveckla och säkra kvaliteten är fördelade i verksamheten.

2.3.3 Våld i nära relationer

Det är viktigt att uppmärksamma det behov av hjälp som kan finnas i samband med våld i nära relationer och i samband med hedersrelaterat våld. Personer med funktionsnedsättning, såväl barn som vuxna, utgör en särskilt utsatt grupp när det gäller våld i nära relationer genom en ökad sårbarhet och ett ökat beroende. Socialtjänstens arbete avseende våld i nära relation regleras främst genom socialtjänstlagen (2001:453), SoL, och Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2014:4). Se även socialförvaltningens ”Handlingsplan för våld i nära relationer”⁶ och ”Riktlinjer för handläggning vid våld i nära relation”⁷. I dessa framgår bland annat att handläggare inom socialförvaltningens enheter ska samarbeta i ärenden som rör våld i nära relation. Arbetet ska bedrivas utifrån den enskildes perspektiv. Olika utredningar och insatser ska samordnas så att de inte motverkar varandra. Sedan år 2009 finns också ”Samverkansplan i arbetet med våldsutsatta familjer i Tyresö”.

2.3.4 Alkohol- och drogpolicy

Kommunfullmäktige antog den 15 december 2011, § 115, en alkohol- och drogpolicy. Syftet är att ange grundprinciper och inriktning för kommunens förebyggande arbete mot alkohol, tobak och andra droger.

2.3.5 Likabehandling

Tyresö kommuns verksamheter ska kännetecknas av ett respektfullt bemötande av alla människor oavsett kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk

⁶ Fastställd av socialnämnden 2015-09-23, § 1065

⁷ Fastställda av socialnämnden 2015-09-23, § 1066

tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder. Likabehandlingsperspektivet ska vägas in i alla beslutsprocesser i Tyresö kommun⁸.

2.3.6 Lex Sarah

Enligt 14 kap. 3 § socialtjänstlagen är den som fullgör uppgifter inom socialtjänsten skyldig att genast rapportera om han/hon uppmärksammar eller får kännedom om ett missförhållande eller en påtaglig risk för ett missförhållande som rör den som får eller kan komma ifråga för insatser inom verksamheten. För detta finns särskilda riktlinjer och rutiner (se Intranätet, Socialförvaltningen, Styrdokument, regler och riktlinjer, riktlinjer och policyn). Se även Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2011:5) om Lex Sarah.

2.4 Samverkan

I socialtjänstlagens 3 kap. 5 § framgår att socialnämndens insatser för den enskilde ska utformas och genomföras tillsammans med honom eller henne och vid behov i samverkan med andra samhällsorgan och med organisationer och andra föreningar.⁹

Väl utvecklad samverkan med andra myndigheter och samarbetsparter ska eftersträvas och ske utifrån den enskildes behov. Viktiga samverkansparter inom omsorgen om personer med funktionsnedsättning är exempelvis landstinget, Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och frivilligorganisationer. Internt inom kommunen är samverkan med andra nämnder och samverkan mellan olika verksamheter/enheter inom den egna nämnden av särskild vikt.

Det är viktigt att uppmärksamma om den enskilde kan ha behov av stöd från flera aktörer och enheter och då samverka sinsemellan så att stödet kan tillgodoses. Till exempel kan den enskilde ha behov av olika former av bistånd eller stöd och insatser som inte handläggs på samma enhet.

⁸ Likabehandlingsplan 2016-2019 (antagen av kommunstyrelsen 2016-02-09).

⁹ Lag (2012:776)

2.4.1 Samverkan mellan kommun och landsting

Tyresö kommun och Stockholms läns landsting har flera överenskommelser som omfattar personer med funktionsnedsättning.

2.4.1.1 Överenskommelse med landstinget om samarbete gällande personer med psykisk funktionsnedsättning

Enligt 5 kap. 8 a § SoL och 16 kap. 3 § HSL (2017:30) ska kommunen ingå en överenskommelse med landstinget om samarbete gällande personer med psykisk funktionsnedsättning. Tyresö kommun har en övergripande överenskommelse med Stockholms läns landsting om samverkan kring vuxna med psykisk sjukdom/funktionsnedsättning där ansvar och struktur för samverkan på regional, lokal och individuell nivå regleras.¹⁰

2.4.1.2 Lokala samverkansavtal

Tyresö, Haninge, Nacka, Nynäshamn och Värmdö kommun samt Psykiatri Södra Stockholm och Capio psykiatri har tecknat en gemensam överenskommelse om samverkan kring personer med psykisk sjukdom och funktionsnedsättning.¹¹ Syftet är att skapa tydlighet i ansvarsfördelning och samverkansformer för att bäst kunna tillgodose den enskildes behov.

2.4.1.3 Samverkansöverenskommelse för LSS-boenden

Överenskommelsen mellan Tyresö kommun och primärvården i Tyresö avser personer boende i bostad med särskilt stöd och service (9 § 9 LSS) som även behöver insatser enligt hälso- och sjukvårdslagen (2017:30), HSL. Till överenskommelsen finns en handbok som beskriver hur samverkan mellan parterna ska ske.¹²

2.4.1.4 Samordnad individuell plan (SIP)

Enligt 2 kap. 7 § SoL och 16 kap. 4 § HSL¹³ ska kommunen tillsammans med landstinget upprätta en samordnad individuell plan när den enskilde har behov

¹⁰ *Överenskommelse om samverkan kring vuxna med psykisk sjukdom/funktionsnedsättning, 2012-09-17.*

¹¹ *Regional samverkansöverenskommelse om samverkan kring personer med psykisk sjukdom och funktionsnedsättning (2014)*

¹² *Samverkansöverenskommelse 2010-05-04 och tills vidare för LSS-boende.*

¹³ 2017:30

av insatser både från socialtjänsten och från hälso- och sjukvården. Planen ska upprättas om kommunen eller landstinget bedömer att den behövs för att den enskilde ska få sina behov tillgodosedda och om den enskilde samtycker till att den upprättas. Av planen ska det framgå vilka insatser som behövs, vilka insatser respektive huvudman ska svara för, vilka åtgärder som vidtas av någon annan än kommunen eller landstinget, och vem av huvudmännen som ska ha det övergripande ansvaret för planen. Bestämmelsen omfattar alla, såväl barn som vuxna, som är i behov av en individuell plan för att få sina behov tillgodosedda. Med socialtjänst avses i detta sammanhang alla sociala insatser som kommunen ansvarar för enligt såväl SoL som LSS.¹⁴

2.4.1.5 **Överenskommelse om samordning av insatser för habilitering och rehabilitering**

Syftet med överenskommelsen är att den ska utgöra grund och stöd för det gemensamma arbetet mellan Tyresö kommun och landstinget på lokal nivå avseende samordning av insatserna för habilitering och rehabilitering.¹⁵

2.4.1.6 **BUS-överenskommelsen**

Överenskommelsen om samverkan mellan förskola, skola och socialtjänst kring barn i behov av särskilt stöd mellan Tyresö kommun och Stockholm läns landsting syftar till att tydliggöra ansvaret och beskriva gemensamma utgångspunkter och samverkansstrukturer för att barn och ungdomar i behov av särskilt stöd ska få de insatser de behöver och har rätt till.

Överenskommelsen riktar sig främst till ledningen hos de respektive parterna. Samverkan sker bl.a. genom en samverkansgrupp, BUS-grupp, med representanter från Tyresö kommuns respektive landstingets verksamheter.¹⁶

¹⁴ Se Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2008:20) *Ändring i föreskrifterna och allmänna råden (SOSFS 2007:10) om samordning av insatser för habilitering och rehabilitering* och SKL:s cirkulär 09:66 *Gemensamma överenskommelser om samarbete och gemensam individuell planering mellan hälso- och sjukvården och socialtjänsten* för ytterligare information och vägledning.

¹⁵ *Överenskommelse mellan landstinget och kommunerna i Stockholms län om samordning av insatser för habilitering och rehabilitering enligt SOSFS 2007:10 och ändringar 2008:20.*

¹⁶ *BUS- överenskommelse – Överenskommelse om samverkan mellan förskola, skola och socialtjänst kring barn i behov av särskilt stöd mellan Tyresö kommun och Stockholm läns landsting, KSL/12/0107.*

2.4.1.7 **Kommunens ansvar för hälso- och sjukvård i särskilda boenden och daglig verksamhet enligt LSS**

Sedan den 1 oktober 2015 har kommunerna i Stockholms län övertagit hälso- och sjukvårdsansvaret för personer som bor i bostad med särskild service och inom daglig verksamhet enligt LSS. Kommunen ansvarar för de insatser som målgruppen är i behov av. Det är hälso- och sjukvård som utförs av distriktssköterska, sjuksköterska eller undersköterska. I ansvaret ligger även alla kostnader för sårvårdsmaterial. Landstinget ansvarar för läkarinsatserna för målgruppen oavsett var de utförs.

2.5 **Kompetens och förhållningssätt**

Av 6 § andra stycket lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS, anges att det för verksamheten ska finnas personal som behövs för att ett gott stöd och en god service och omvårdnad ska kunna ges. I socialnämndens ”Ledningssystem för systematiskt kvalitetsarbete”¹⁷ anges att personal som arbetar med handläggning inom socialnämndens omsorg om personer med funktionsnedsättning ska ha socionomexamen eller motsvarande. Detta anges också i (SOSFS 2008:32) ”Personalens kompetens vid handläggning och uppföljning av ärenden som avser personer med funktionshinder”.

Handläggning och uppföljning ska bedrivas med ett professionellt förhållningssätt, för att nämnden ska kunna:

- sätta den enskildes behov i fokus,
- beakta den enskildes livssituation utifrån bl.a. ålder, kön, etnicitet och sexuell läggning,
- tillämpa ett barnperspektiv,
- säkerställa den enskildes delaktighet och inflytande,
- uppmärksamma närståendes behov av stöd och särskilt beakta barns behov,
- bemöta den enskilde och hans eller hennes närstående i utsatta situationer och i kris,
- hantera prioriteringar och motstridiga intressen,
- göra etiska överväganden och ställningstaganden,
- ta emot och hantera synpunkter, klagomål och förslag,

¹⁷ Antaget av socialnämnden 2013-06-19.

- reflektera över och kritiskt granska egna och andras ställningstaganden,
- samt bedöma när annan kompetens än den egna behövs¹⁸

När det gäller kompetens hos personal som i sin yrkesutövning ger personer med funktionsnedsättning stöd, service eller omsorg enligt SoL eller LSS gäller Socialstyrelsens allmänna råd SOSFS 2014:2.

2.6 Valfrihetssystem

I Tyresö tillämpas lag (2008:962) om valfrihetssystem, LOV, bland annat inom insatserna daglig verksamhet enligt LSS och hemtjänst enligt SoL.

Valfrihetssystem har införts för att öka den enskildes inflytande över sina insatser. Valfriheten innebär att den enskilde själv väljer vem, av de valbara utförarna som kommunen tecknat avtal med, som ska utföra insatserna.

Biståndshandläggaren ska, när någon av insatserna är aktuella, informera om Tyresö kommuns valfrihetssystem och vilka utförare som finns. Förteckningar över aktuella utförare uppdateras kontinuerligt på kommunens hemsida samt i broschyrer tillgängliga hos myndigheten för äldre och personer med funktionsnedsättning, samt på servicecenter.

2.7 Information

Socialnämnden har ett uppdrag att informera om de verksamheter och insatser som finns inom socialtjänsten.

I de verksamheter där kundval tillämpas ska biståndshandläggare informera den enskilde om de utförare som finns att välja mellan. Skriftlig information ska finnas att tillgå.

2.8 Företrädare

2.8.1 Ombud

Den enskilde har rätt att anlita ett ombud vid sina kontakter med myndigheter. Ett ombud kan vara den enskildes anhörige, närstående eller någon annan

¹⁸ ”Personalens kompetens vid handläggning och uppföljning av ärenden som avser personer med funktionshinder” (SOSFS 2008:32)

person. I de fall ett ombud inte är den enskildes legala företrädare ska en formell fullmakt undertecknas. En muntligt mottagen fullmakt ska alltid dokumenteras.

2.8.2 Anhörig/närstående

Anhöriga har ingen laglig rätt till inflytande om de inte är den sökandes formella ombud eller legala företrädare. Anhöriga eller närstående ska dock beredas möjlighet att lämna synpunkter om den enskilde så önskar. Om uppgifter från annan part inhämtas ska samtycke från den enskilde finnas dokumenterat.

2.8.3 God man/förvaltare

God man/förvaltare behövs för personer som inte själva kan bevaka sin rätt, förvalta sin egendom eller sörja för sin person.

En god man är endast ett biträde till den enskilde, som har kvar sin rättshandlingsförmåga. Detta betyder att gode mannen måste inhämta huvudmannens samtycke till alla större rättshandlingar utom de som berör den dagliga hushållningen. Saknar den enskilde förmåga att kunna ge sitt samtycke är gode mannen behörig att själv företa rättshandlingar inom ramen för sitt förordnande och för den enskildes bästa.

En förvaltare har, inom ramen för sitt förordnande, ensam behörighet att företa rättshandlingar för huvudmannens räkning utan att inhämta dennes samtycke.

Det är tingsrätten som på förslag från överförmyndarnämnden fattar beslut om anordnande, utökning, minskning eller upphävande av godmanskap och förvaltarskap. Överförmyndarnämnden fattar dock beslut om förordnande av ny god man/förvaltare om det blir aktuellt med byte av god man eller förvaltare. Handläggare och andra som i sin profession kommer i kontakt med, och på så vis har god kännedom om den enskilde, kan vara behjälpliga med social utredning.

Socialnämnden ska enligt 15 § 6 LSS anmäla till överförmyndarnämnden om den finner att god man eller förvaltare bör förordnas för någon eller att någon inte längre behöver en god man eller förvaltare.

Tyresö kommun har i samverkan med Botkyrka, Haninge, Huddinge och Nynäshamn en gemensam överförmyndarnämnd.

2.8.4 Framtidsfullmakt

Den som har fyllt 18 år och har förmåga att ha hand om sina angelägenheter får upprätta en framtidsfullmakt.¹⁹ En framtidsfullmakt är en fullmakt som en enskild kan ge åt en fysisk person att företräda honom eller henne för det fall han eller hon på grund av sjukdom, psykisk störning, försvagat hälsotillstånd eller något liknande förhållande varaktigt och i huvudsak inte längre har förmåga att ha hand om de angelägenheter som fullmakten avser. En framtidsfullmakt ska vara skriftlig och får omfatta ekonomiska och personliga angelägenheter. Fullmakten träder i kraft när den enskildes situation är sådan som anges ovan. Det är fullmaktshavaren som ska bedöma om framtidsfullmakten har trätt i kraft. Detta gäller inte om det i fullmakten har bestämts att ikraftträdandet ska prövas av domstol eller fullmaktshavaren annars begär en sådan prövning.

2.9 Tolk

När en myndighet har att göra med någon som inte behärskar svenska eller som är allvarligt hörsel- eller talskadad, bör myndigheten vid behov anlita tolk.²⁰

3 Handläggning och dokumentation

Vid handläggning och dokumentation gäller som socialnämndens riktlinjer, om inget annat har angivits i dessa riktlinjer:

- ”Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2014:5) om dokumentation i verksamhet som bedrivs med stöd av SoL, LVU, LVM och LSS.²¹

Föreskrifterna innebär att handläggning av ärenden som rör enskilda

¹⁹ Från och med den 1 juli 2017 träder lag (2017:310) om framtidsfullmakter i kraft

²⁰ Förvaltningslagen 8 §

²¹ Trädde i kraft 2015-01-01

ska dokumenteras samt att dokumentation ska ske fortlöpande. De anger också vad som ska dokumenteras. De uppgifter som behövs för att insatserna ska kunna genomföras på ett ändamålsenligt och säkert sätt ska i en beställning lämnas till den utförare som handhar det praktiska genomförandet av en insats.

Som metodstöd vid handläggning och dokumentation kan Socialstyrelsens handböcker ”Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten”²², ”Bostad med särskild service för vuxna enligt LSS – Stöd för rättstillämpning och handläggning”²³ och ”Stöd till barn och unga med funktionsnedsättning - Handbok för rättstillämpning vid handläggning och utförande av LSS-insatser”²⁴ användas.

Dokumentationen ska utvisa beslut och åtgärder som vidtas i ärendet samt faktiska omständigheter och händelser av betydelse. Det framgår av bestämmelserna i 11 kap. 5 § SoL. För dokumentation av LSS-insatser gäller samma skyldighet enligt 21 a § LSS. Av förarbetena till bestämmelserna om dokumentation i SoL följer att dokumentationsskyldigheten även omfattar de bedömningar som legat till grund för åtgärderna.

3.1 Barnets bästa

Både i SoL och LSS finns bestämmelser som reglerar att barnets bästa ska beaktas särskilt vid åtgärder som rör barn.²⁵ Vad som är bäst för barnet ska vara avgörande vid beslut eller andra åtgärder som rör vård- och behandlingsinsatser för barn.²⁶

Barn ska få relevant information och ges möjlighet att föra fram sina åsikter i frågor som rör honom eller henne. Av dokumentationen ska det framgå hur

²² *Socialstyrelsen*, 2015: ”Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten.”

²³ *Socialstyrelsen*, 2007: ”Bostad med särskild service för vuxna enligt LSS – Stöd för rättstillämpning och handläggning.”

²⁴ *Socialstyrelsen* 2014: ”Stöd till barn och unga med funktionsnedsättning - Handbok för rättstillämpning vid handläggning och utförande av LSS-insatser.”

²⁵ 1 kap 2 § 1 st SoL och 6 a § LSS

²⁶ 1 kap 2 § 2 st SoL

barnets bästa har beaktats samt hur den som bedriver verksamheten har tagit hänsyn till barnets eller den unges åsikter i förhållande till ålder och mognad. Vilka åsikter som barnet eller den unge haft ska dokumenteras.

Vid handläggning och ärenden som rör barn och unga ska det av dokumentationen framgå vilken information som har lämnats till barnet/den unge, när och på vilket sätt den har lämnats samt namn och befattning på den som lämnat informationen.

3.2 Handläggning och dokumentation enligt IBIC

IBIC – Individens behov i centrum – är en nationell modell för socialtjänsten som tagits fram av Socialstyrelsen på uppdrag av regeringen. Modellen utgår från den enskildes resurser, svårigheter och behov inom olika livsområden. Den stödjer delaktighet, individuella mål och ett rehabiliterande arbetssätt men även en rättssäker och likvärdig dokumentation i hela kedjan – handläggning – utförande och uppföljning.

Modellen ger också stöd i samtal med anhöriga för att beskriva anhörigas situation och deras eventuella behov. Modellen IBIC är uppbyggt på de internationella klassifikationerna ICF.

3.3 Ansökan

När det gäller rätten till bistånd finns det inga begränsningar i 4 kap. 1 § SoL om vad den enskilde kan ansöka om. Det är den enskildes behov som avgör om bistånd ska beviljas och hur det i så fall ska utformas.

Vilka insatser som kan beviljas med stöd av LSS framgår uttryckligen av lagstiftningen (9 § LSS). En ansökan om stöd och service av en person som tillhör lagens personkrets bör i första hand prövas enligt LSS, eftersom detta i allmänhet får antas vara till fördel för den enskilde. I andra hand kan ansökan prövas enligt SoL.²⁷

²⁷ Socialstyrelsen 2015 ” Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten.”, s 354

Ansökan ska göras muntligt eller skriftligt och vara daterad. Ansökan kan göras av den enskilde eller av legal företrädare. Att den sökande är behörig ska alltid utredas när ansökan kommer in. Om det inte tydligt framgår vad ansökan avser ska handläggaren hjälpa den enskilde att precisera sina önskemål och dokumentera detta så att det ligger till grund för nämndens utredning och beslut. Bakgrunden till ansökan ska framgå. Datum då ansökan inkom ska alltid dokumenteras. Samtycke till att inhämta information från annan part ska alltid mottas och dokumenteras.

3.4 Samtycke

Eftersom utredningen kräver att handläggaren tar kontakt med olika personer och myndigheter för att inhämta information och eftersom insatser enligt LSS är frivilliga krävs samtycke från den enskilde för att handläggaren ska kunna inhämta nödvändig information. Samtycket kan lämpligen inhämtas i samband med ansökan och ska dokumenteras i den enskildes personakt. Detta gäller även vid handläggning av insatser enligt SoL.

3.5 Kommunikering och rätt till företräde inför nämnden

Innan ett ärende som gäller myndighetsutövning mot enskild avgörs ska kommunikering enligt 17 § förvaltningslagen göras, dvs. den sökande, klagande eller annan part ska underrättas utredningsmaterialet och få möjlighet att yttra sig över det. Denna skyldighet gäller även ansökan eller yttrande till en annan myndighet i ett mål eller ärende som rör myndighetsutövning mot enskild.²⁸

Undantag mot skyldigheten att kommunicera gäller om:

- beslutet inte går den enskilde emot,
- uppgiften saknar betydelse,
- kommunikering är uppenbart obehövligt.²⁹

Tidsfristen för kommunikeringen, dvs. den tid inom vilken den enskilde kan yttra sig, ska anges vid kommunikeringen. Kommunikeringstiden ska i regel omfatta 14 dagar och får som minst vara fem dagar.

²⁸ 11 kap. 8 § socialtjänstlag (2001:453)

²⁹ Socialstyrelsen, 2015 ”Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten” s 421 f

Enligt 8 a § LSS har den enskilde rätt att muntligen vid besök lämna uppgifter inför nämnden. Om beslutsrätten har delegerats har den enskilde rätt att lämna uppgifterna till den som på nämndens vägnar ska fatta beslut i ärendet. Den enskilde ska informeras om denna rätt, förslagsvis i samband med kommunikeringen.

3.6 Beslut

Handläggningen av ett ärende avslutas genom att nämnden fattar ett slutligt beslut. I de flesta fall innebär det att ärendets sakfråga avgörs, exempelvis att nämnden beslutar om att bifalla eller avslå ansökan eller att avge yttrande.³⁰

I beslutsunderlaget ska handläggaren tillsammans med den enskilde formulera tydliga och konkreta mål för den insats som beviljas. Målen ska formuleras med hänsyn till vilken personlig utveckling den enskilde vill uppnå genom insatsen och hur den enskildes delaktighet i samhället ska främjas. Målen ska framgå i beställningen av insatsen samt följas upp och utvärderas. En individuell plan kan utgöra ett värdefullt instrument där även andra aktörer kan involveras i planeringen efter samtycke från den enskilde.

Beslutet ska innehålla uppgifter om:

- vad ansökan eller begäran gäller,
- om beslutet innebär bifall, delvis bifall/delvis avslag eller avslag på personkretstillhörighet respektive insats (om insats enligt LSS sökts),
- när (år, månad, dag) beslutet har fattats,
- vem (namn och befattning/titel) som har fattat beslutet,
- ev. förbehåll inklusive tidsbegränsning.

Av ett beslutsunderlag som gäller en insats enligt LSS ska det vidare framgå:

- vad som har kommit fram under utredningen,
- personkretstillhörighet enligt 1 § LSS,
- den enskildes uppfattning om sina behov och hur dessa kan tillgodoses,
- handläggarens bedömning,
- mål med (den beviljade) insatsen.

³⁰ Socialstyrelsen, 2015 ”Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten” s 135 f

Av ett beslutsunderlag som gäller en insats enligt SoL ska det vidare framgå:

- den enskildes uppfattning om sina behov och hur dessa kan tillgodoses,
- den bedömning som har gjorts av den enskildes behov,
- den bedömning som har gjorts av den enskildes förmåga att själv tillgodose sina behov eller få dem tillgodosedda på annat sätt,
- vilka andra insatser som har övervägts tillsammans med den enskilde,
- målet eller målen för den insats som föreslås.

I samband med handläggning av ärenden som rör enskilda kan även andra sorters beslut fattas, handläggningsbeslut och verkställighetsbeslut. Dessa kan i regel inte överklagas. Med handläggningsbeslut avses beslut som fattas under handläggningen av ett ärende och som är av betydelse för ärendets utgång men som inte avgör ärendet slutgiltigt. Med verkställighetsbeslut avses beslut om hur det slutliga beslutet rent praktiskt ska genomföras.³¹

Samtliga beslut i ärenden som rör enskilda ska motiveras och dokumenteras. Ett beslut ska så långt det är möjligt utformas på ett sådant sätt att den enskilde kan ta till sig och förstå beslutet. Innehållet i beslutet bör utformas och uttryckas på ett sätt som är pedagogiskt och anpassat efter läsarens förutsättningar och behov.³²

3.6.1 Tidsbegränsning av beslut

Beslut kan tidsbegränsas i det fall det går att förutse att den enskildes behov av insatsen kan förändras över tid och utifrån vad som är lämpligt med hänsyn till den enskildes situation och den sökta insatsen.³³ Det kan exempelvis gälla insatserna ledsagarservice och biträde av kontaktperson. Det kan vara lämpligt att tidsbegränsa beslut om sådana insatser där det kan förutses att den enskildes behov av insatsen varierar över tiden.³⁴ Beslut om bostad med särskild service

³¹ Socialstyrelsen, 2015 ”Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten” s 137 f

³² Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten (2015) s 155, (Hellners & Malmqvist (2010) s. 103)

³³ Se exempelvis JO:s ämbetsberättelse 2003/04, s 324 ff.

³⁴ Socialstyrelsen, 2015 ”Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten” s 160 f

för vuxna eller annan särskilt anpassad bostad för vuxna ska i regel inte tidsbegränsas med hänsyn till den enskildes behov av trygghet och kontinuitet. Handläggaren ansvarar för att uppföljning görs och att det, vid behov och efter ansökan av den enskilde, fattas nytt beslut i god tid innan det tidsbegränsade beslutet upphör att gälla.

3.6.2 Uppdrag till utföraren

Nämndens uppdrag till en utförare ska dokumenteras och innehålla uppgifter om den enskildes namn, personnummer och andra kontaktuppgifter samt uppgifter som anges i 4 kap. 4 § andra stycket och 4 kap. 5 § SOSFS 2014:5 (bl.a. uppgifter om förälder och vårdnadshavare om det rör ett barn, god man om sådan förordnats, behov av tolk och/eller kommunikationsstöd, samt om sekretessmarkering i folkbokföring finns)

Dokumentationen av uppdraget ska också innehålla uppgifter om följande:

- vilken bedömning som nämnden har gjort av den enskildes behov,
- vad som ingår i uppdraget,
- vilket eller vilka mål som gäller för insatsen,
- former för uppföljning,
- vilken information som efter en prövning enligt bestämmelserna i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400), 15 kap. 1 § SoL eller 29 § LSS ska återföras till nämnden i samband med att insatsen avslutas, och
- namn och kontaktuppgifter till ansvarig handläggare hos nämnden.

Beställning/beslutsunderlag ska vid verkställighet skickas till utföraren och ligga till grund för genomförandeplanen. Utföraren ska inom avtalad tid inkomma med en kopia på genomförandeplanen till handläggaren.

3.7 Planer för genomförande

3.7.1 Individuell plan enligt LSS

I samband med att en LSS-insats beviljas ska den enskilde erbjudas att en individuell plan enligt 10 § LSS med beslutade och planerade åtgärder upprättas

i samråd med honom eller henne. Den enskilde som beviljats en insats ska när som helst kunna begära att en plan upprättas. I planen ska redovisas vilka åtgärder som vidtas av andra än kommunen eller landstinget. Planen ska omprövas fortlöpande och minst en gång om året. Syftet är att ge den enskilde inflytande över de insatser som planeras och en överblick över när olika insatser ska komma ifråga.

Av planen ska det framgå om någon annan aktör än kommunen eller landstinget vidtar någon åtgärd. Planen kan således omfatta en eller flera insatser från en eller flera aktörer. Kommunen har ett särskilt samordningsansvar för insatser som tas upp i en individuell plan (14 § LSS). Kommunen och landstinget ska underrätta varandra om upprättade planer.

3.7.2 Individuell plan enligt SoL och HSL, (SIP)

Av 2 kap. 7 § socialtjänstlagen och 16 kap. 4 § hälso- och sjukvårdslagen (2017:30) HSL, framgår att kommunen tillsammans med landstinget utan dröjsmål ska upprätta en individuell plan om den enskilde har behov av insatser från både socialtjänsten och landstinget, om kommunen eller landstinget bedömer att den behövs för att den enskilde ska få sina behov tillgodosedda samt om den enskilde samtycker till att planen upprättas. Planen ska upprättas tillsammans med den enskilde när så är möjligt. Den enskildes närstående ska ges möjlighet att delta i planen om det är lämpligt och om den enskilde inte motsätter sig det.

Av planen ska det framgå:

- vilka insatser som behövs
- vilka insatser respektive huvudman ska svara för
- vilka åtgärder som vidtas av någon annan än kommunen eller landstinget
- vem av huvudmännen som ska ha det övergripande ansvaret för planen

Bestämmelsen omfattar såväl barn som vuxna som är i behov av en individuell plan för att få sina behov tillgodosedda. Med socialtjänst avses i detta

sammanhang alla sociala insatser som kommunen ansvarar för enligt såväl SoL som LSS.³⁵

3.7.3 Genomförandeplan

Genomförandeplaner beskriver hur en beslutad insats ska genomföras i praktiken/verkställas. Genomförandeplanen upprättas av utföraren, tillsammans med den enskilde och/eller dennes närstående. En genomförandeplan ska upprättas inom den tid som avtalats med utföraren och ska därefter delges handläggaren.

3.8 Uppföljning

Alla beslut om biståndsbedömd insats ska regelbundet följas upp. Uppföljning ska ske minst en gång per år. Biståndshandläggaren har ansvar för att följa upp hur beviljade insatser utförs och att dessa tillgodoser den enskildes behov. Ett viktigt redskap för uppföljningen är den genomförandeplan som utförare ska upprätta i samråd med den enskilde.

Uppföljningen ska dokumenteras. Enligt SOSFS 2014:5 bör följande framgå av dokumentationen:

- när och på vilket sätt insatsen har följts upp,
- hur den enskilde uppfattar insatsen i förhållande till sina behov och önskemål,
- om nämnden har använt standardiserade bedömningsmetoder som en del i uppföljningen och i så fall vilken eller vilka,
- vilken bedömning nämnden har gjort av om insatsen har genomförts enligt nämndens beslut och gällande författningar,
- vilken bedömning nämnden har gjort av den enskildes situation, och
- om några behov av åtgärder har identifierats genom uppföljningen.

Om behoven hos den enskilde förändras på ett sätt som gör att den beslutade insatsen inte längre bedöms svara mot den enskildes behov, ska detta

³⁵ Se Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2008:20) *Ändring i föreskrifterna och allmänna råden (SOSFS 2007:10) om samordning av insatser för habilitering och rehabilitering* och SKL:s cirkulär 09:66 *Gemensamma överenskommelser om samarbete och gemensam individuell planering mellan hälso- och sjukvården och socialtjänsten* för ytterligare information och vägledning.

dokumenteras. Av dokumentationen ska det också framgå vilka åtgärder som har vidtagits för att anpassa insatsen till den enskildes behov.

3.9 Överklagan

Ett beslut som angår den enskilde, och som har gått henne eller honom emot helt eller delvis, får överklagas genom förvaltningsbesvär, om det i lag finns angivet att beslutet får överklagas genom förvaltningsbesvär (22 § FL).

Förvaltningsbesvär innebär att domstolen kan pröva såväl beslutets laglighet som beslutets lämplighet. Domstolen kan ändra beslutet och sätta ett nytt beslut i det överklagade beslutets ställe. Nämnden måste verkställa det nya beslutet. Domstolen kan också upphäva beslutet och återförvisa ärendet till nämnden för ny prövning. Beslut enligt SoL, LVU, LVM och LSS överklagas till allmän förvaltningsdomstol. Första instans är förvaltningsrätten.³⁶

När det gäller LSS framgår det av 27 § LSS vilka beslut som får överklagas med förvaltningsbesvär. Det gäller bl.a.

- insatser för en enskild enligt 9 §,
- utbetalning till någon annan enligt 11 §,
- återbetalning enligt 12 §,
- förhandsbesked om rätt till insatser enligt 16 § andra stycket och indragning eller nedsättning av ekonomiskt stöd enligt 9 c § andra stycket.

Biståndsbestämmelsen i 4 kap. 1 § SoL har utformats som en rättighetsbestämmelse avseende alla former av socialt bistånd. Alla former av biståndsbeslut skall kunna överklagas genom förvaltningsbesvär. Dock gäller att om bistånd sökts, prövats och avslagits enbart med tillämpning av 4 kap. 2 § SoL, får talan mot beslutet föras endast enligt reglerna om laglighetsprövning enligt 10 kap. kommunallagen.

³⁶ Socialstyrelsen, 2015 ”Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten”

3.9.1 Rätt tid

Överklagan ska ha kommit in till nämnden inom tre veckor från den dag då klaganden fick del av beslutet (23 § andra stycket FL). Om överklagandet har kommit in för sent ska det avvisas (24 § första stycket FL). Beslutet om att överklagandet avvisats ska dokumenteras och skickas till den enskilde tillsammans med en hänvisning om hur beslutet kan överklagas. Ett avvisningsbeslut får överklagas i samma ordning som beslutet i det ursprungliga ärendet (30 § FL). Om skrivelsen inte avvisas som för sent inkommen ska överklagandet skickas till förvaltningsrätten tillsammans med kopior av nämndens handlingar i ärendet och om det anses nödvändigt ett yttrande från nämnden (24 och 25 §§ FL).³⁷

Är beslutet uppenbart oriktigt och om det kan ändras snabbt, enkelt och utan att det blir till nackdel för någon enskild part så är kommunen skyldig att ompröva beslutet, detta gäller oavsett om något överklagande har inkommit eller inte. Om omprövning inte är aktuell eller inte föranleder någon ändring sänder kommunen överklagandet vidare till förvaltningsrätten efter prövning om överklagandet inkommit i tid.

3.9 Rapporteringsskyldighet ej verkställda beslut

Biståndsbeslut som nämnden meddelar ska verkställas inom skälig tid. Nämnden ska rapportera kontinuerligt till Inspektionen för Vård och Omsorg (IVO) om beslut inte verkställs inom tre månader från det att beslutet är fattat. Syftet med rapporteringen är att ytterligare stärka den enskildes rättssäkerhet. IVO kan utreda skälen till att nämnden inte verkställt beslutet. Vad som är skälig tid får bedömas från fall till fall. Varje biståndshandläggare ansvarar för att rapportera enligt fastställd rutin.

3.10 Särskild avgift

Om ingen godtagbar anledning finns till att beslutet inte verkställts kan IVO ansöka hos förvaltningsrätten om att nämnden ska åläggas att betala särskild avgift. Den särskilda avgiften fungerar som en sanktion för bristande verkställighet. Reglerna om särskild avgift innebär att det är viktigt för nämnden

³⁷ Socialstyrelsen, 2015 ”Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten” s 174 f

att dokumentera varför ett beslut inte verkställs. Det är t.ex. viktigt att hålla regelbunden kontakt med enskilda som säger sig endast vilja flytta till ett specifikt boende. Även om den enskilde har uttryckt ett önskemål kan nämnden erbjuda andra alternativ och det ska dokumenteras om den enskilde fortsatt vidhåller att endast ett visst boende önskas.

Enskilda som begärt en specifik verkställighet har rätt att när som helst ändra sig och t.ex. tacka ja till något annat än det önskade alternativet. Erbjudanden om verkställighet ska dokumenteras.

4 Utredning och behovsbedömning

4.1 Vägledande principer

Socialtjänsten ska präglas av helhetssyn, frivillighet och självbestämmande, kontinuitet, flexibilitet, normalisering, närhet och valfrihet samt respekt för den enskildes rätt att bestämma över sitt liv. Den enskilde ska, så långt det är möjligt, kunna välja när och hur stöd och hjälp i boendet och annan lättåtkomlig service ska ges.

Den enskilde skall genom bistånd enligt socialtjänstlagen, SoL, tillförsäkras en *skälig levnadsnivå*. Skälig levnadsnivå beskriver nivån på kvaliteten och den levnadsstandard som lagen garanterar. Vad som är skäligt bedöms individuellt gentemot den enskildes livssituation och allmänt gentemot aktuell praxis och rättsläge. Begreppet kan också ses som ett uttryck för vissa minimikrav på tjänstens kvalitet.

Lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS, är jämfört med SoL konstruerad som en mer utpräglad rättighetslag. Den utgör ett komplement till SoL och annan lagstiftning och innebär inte någon inskränkning i de rättigheter som den enskilde kan ha enligt SoL eller andra lagar. Den verksamhet som bedrivs med stöd av LSS ska främja jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet i samhällslivet för de personer som omfattas av lagen. Målet ska vara att den enskilde får möjlighet att leva som andra (5 § LSS).

Den enskilde ska genom insatser enligt LSS tillförsäkras *goda levnadsvillkor*. Begreppet goda levnadsvillkor innebär en högre kvalitet än begreppet skälig levnadsnivå, som används vid bedömning av bistånd enligt socialtjänstlagen. Goda levnadsvillkor handlar bl.a. om att insatserna ska vara varaktiga, samordnade, anpassade till mottagarens individuella behov samt utformas så att de är lätt tillgängliga för de personer som behöver dem och stärker deras förmåga att leva ett självständigt liv (7 § andra stycket LSS).

De grundläggande principer som LSS bygger på finns omnämnda i lagens förarbeten och liknar de principer som finns i konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. De bärande principerna är självbestämmande, integritet och inflytande, tillgänglighet, delaktighet, helhetssyn och kontinuitet.³⁸

4.1.1 Vem får ansöka?

En viktig grundprincip i LSS är att insatser endast kan beviljas utifrån den enskildes begäran. I 8 § LSS regleras vem som får ansöka om en insats: *Insatser enligt LSS ska ges den enskilde endast om han eller hon begär det. Om den enskilde är under 15 år eller uppenbart saknar förmåga att på egen hand ta ställning i fråga kan vårdnadshavare, god man, förmyndare, förvaltare eller framtidsfullmaktshavare begära insatser för honom eller henne.*

Finns det två vårdnadshavare ska båda stå bakom ansökan. Även i de fall då föräldrarna är fränskilda, men har gemensam vårdnad, måste båda stå som sökande av LSS-insatser som rör barnet. Förblir föräldrarna oense kan nämnden oftast *inte* behandla ansökan. Den 1 maj 2012 infördes en ändring i 6 kap. 13 a § föräldrabalken (FB) som innebär att socialnämnden får besluta om vilken åtgärd som ska vidtas ifall vårdnadshavare inte kan komma överens och insatserna rör biträde av kontaktperson, avlösarservice och korttidsvistelse enligt LSS.

Om ärendet har inletts hos socialnämnden genom en begäran om medgivande från en vårdnadshavare måste det avslutas genom ett formellt beslut. När ett barn under 15 år av någon anledning saknar vårdnadshavare som kan ansöka

³⁸ Socialstyrelsen 2015 ”Handläggning och dokumentation inom socialtjänsten” s 39 samt SOU 1991:46 och Prop. 1992/93:159, s. 171

om insatser kan i stället en legal ställföreträdare, till exempel god man, ansöka om insatser för barnet.

4.1.2 Rätten till insatser enligt LSS

Kommunen har enligt socialtjänstlagen (SoL) det yttersta ansvaret för att den som vistas i kommunen får det stöd och den hjälp som den behöver. Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS, är en ”pluslag” som kompletterar annan lagstiftning, såsom SoL och HSL, för att garantera att personer med funktionsnedsättning får goda levnadsvillkor. Insatser enligt LSS är frivilliga.

Även om en begärd insats skulle kunna tillgodoses enligt SoL ska LSS i första hand tillämpas då det anses vara mest förmånligt för den enskilde. Att ett ärende utreds enligt LSS innebär dock inte att den enskilde inte samtidigt kan ha rätt till insatser enligt SoL.³⁹ LSS får således inte innebära någon inskränkning i de rättigheter som den enskilde kan ha enligt annan lag (4 § LSS).

LSS är en rättighetslag vilket kännetecknas av att det i lagen finns definierade och för enskilda personer utkrävbara förmåner. Rätten till dessa avgörs av om det finns angivna förutsättningar i lagen. Vidare finns överklagningsrätt, överprövande myndighet samt möjlighet för denna att rikta sanktioner mot den beslutande myndigheten.⁴⁰

Alla personer med funktionsnedsättning omfattas inte av LSS.

För att en person ska ha rätt till insatser enligt LSS krävs att denne:

1. Begär insats enligt LSS⁴¹,
2. omfattas av någon av lagens tre personkretsar som beskrivs i 1 § LSS,
3. har behov av insatser för särskilt stöd och service enligt 9 § LSS

³⁹ Prop.1992/93:159 sid. 171.

⁴⁰ *Socialstyrelsen*, 2012: ”Stöd till barn och unga med funktionsnedsättning - Handbok för rättstillämpning vid handläggning och utförande av LSS-insatser”, sid. 31.

⁴¹ Om den enskilde är under 15 år eller uppenbart saknar förmåga att på egen hand ta ställning i frågan kan vårdnadshavare, god man, förmyndare, förvaltare eller framtidsfullmaktshavare begära insatser för den enskilde (8 § LSS).

4. inte får sitt behov faktiskt tillgodosett på annat sätt.⁴²

4.1.3 Rätten till insatser enligt SoL

När det avser den enskildes rätt till bistånd enligt socialtjänstlagen fastställs grunden för detta i lagens 4 kap. 1 §. ”Den som inte själv kan tillgodose sina behov eller kan få dem tillgodosedda på annat sätt har rätt till bistånd av socialnämnden för sin försörjning (försörjningsstöd) och för sin livsföring i övrigt. Den enskilde skall genom biståndet tillförsäkras en skälig levnadsnivå. Biståndet skall utformas så att det stärker hans eller hennes möjligheter att leva ett självständigt liv.”

För att en person ska ha rätt till bistånd enligt SoL krävs det att:

1. Behov föreligger
2. Behovet inte kan tillgodoses på annat sätt
3. Biståndet behövs för att tillförsäkra den enskilde en skälig levnadsnivå.

4.2 Utredning av personkretstillhörighet - LSS

Av 1 § LSS framgår att lagen omfattar tre personkretsar, varav personkrets ett och två är diagnosstyrda och personkrets tre utgår från behovet hos den enskilde oavsett orsak till funktionsnedsättningen.

I utredningsfasen är personkretsbedömningen av avgörande betydelse för vidare bedömning av rätten till insatser enligt LSS. Beslut om personkretstillhörighet ska göras vid varje utredning, oavsett om den som står för begäran tidigare har varit beviljad insatser eller inte. Bedömning av personkrets är en del av beslutet om insats och den enskilde har således möjlighet att överklaga bedömningen. Som huvudregel krävs dock inte någon ny utredning för att fatta beslut i personkretsfrågan vid en förnyad ansökan. Undantag kan gälla vissa barn vars diagnos med stigande ålder kan komma att ändras och vissa vuxna som har en oklar diagnos och ålderstigen utredning, t.ex. personer med förvärvad hjärnskada vars begävningsmässiga funktionsnedsättning ibland kan behöva utredas på nytt.

⁴² 7 § LSS.

En personkretsutredning kan vara tidskrävande. Samtidigt kan den enskilde vara i behov av omedelbar hjälp. Under pågående personkretsutredning kan således beslut om insatser enligt socialtjänstlagen vara aktuellt.

4.2.1 Personkrets 1

Omfattar personer med utvecklingsstörning, autism eller autismliknande tillstånd (1 § 1 p LSS). Med *utvecklingsstörning* avses en intellektuell funktionsnedsättning. Utvecklingsstörningen uppstår i regel under individens utvecklingsperiod, dvs. före 16 års ålder.⁴³

Med *autism* och *autismliknande tillstånd* avses djupgående funktionsnedsättning avseende social förmåga, kommunikation och beteende. Störningarna framträder under barndomen, ofta före tre års ålder, och ger oftast bestående funktionsnedsättning.⁴⁴

4.2.2 Personkrets 2

Omfattar personer med betydande och bestående begåvningsmässig funktionsnedsättning efter hjärnskada i vuxen ålder föranledd av yttre våld eller kroppslig sjukdom (1 § 2 p LSS). Med vuxen ålder avses i regel tiden efter individens utvecklingsperiod, dvs. efter 16 års ålder. Utlösande faktorer för hjärnskadan kan vara kroppsliga sjukdomar som exempelvis tumörer, hjärnblödningar, inflammationer etc. eller yttre våld som exempelvis trafikskador.⁴⁵

Utredningen ska styrka hjärnskada *och* betydande och bestående begåvningsmässig funktionsnedsättning. Även personer med Alzheimers sjukdom kan omfattas av personkrets 2 förutsatt att övriga förutsättningar uppfylls, såsom att nedsättningen av den begåvningsmässiga förmågan är betydande.⁴⁶

⁴³ Thunved, ”Nya sociallagarna” (2012), kommentaren till 1 § lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade.

⁴⁴ Ibid.

⁴⁵ Thunved, ”Nya sociallagarna”(2012), kommentaren till 1 § lag (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade.

⁴⁶ Se Regeringsrättens dom 2008-11-10, mål nr 7020-06.

Definitionen av begåvningsmässig funktionsnedsättning är densamma i personkrets 2 som i personkrets 1, dvs. att det ska motsvara en utvecklingsstörning.

4.2.3 Personkrets 3

Omfattar personer med andra varaktiga fysiska eller psykiska funktionsnedsättningar som uppenbart inte beror på normalt åldrande, om de är stora och förorsakar betydande svårigheter i den dagliga livsföringen och därmed ett omfattande behov av stöd och service (1 § 3 p LSS). Kretsen gäller barn, ungdomar och vuxna med långvariga habiliterings- och rehabiliteringsbehov och som uppfyller samtliga kriterier ovan.

Med *varaktig* funktionsnedsättning avses att funktionsnedsättningen inte är av tillfällig eller övergående natur.⁴⁷ Tidsgränsen för om en funktionsnedsättning ska betraktas som varaktig får bedömas i det enskilda fallet. Ofta anses dock varaktighet föreligga om funktionsnedsättningen kommer att bestå i minst ett år. Ibland är varaktigheten svårbedömd. Handläggaren får då utgå från den situation som föreligger vid utredningstillfället och fatta ett tidsbegränsat beslut. Vid en förnyad ansökan kan varaktigheten och därmed personkretstillhörigheten bedömas annorlunda.

Med *stor* funktionsnedsättning avses att funktionsnedsättningen är av sådan karaktär eller omfattning att den starkt påverkar flera viktiga livsområden samtidigt, exempelvis behov av hjälp i boende, på fritiden, vid förflyttning, med kommunikation osv.⁴⁸

Med *betydande svårigheter* i den dagliga livsföringen avses att den enskilde inte på egen hand kan klara av sin dagliga livsföring såsom exempelvis toalettbesök, hygien, av- och påklädning, mathållning, förflyttning m.m. Det kan även gälla svårigheter att sköta sin ekonomi, kommunicering med andra eller vid risk för isolering på grund av funktionsnedsättningen.⁴⁹

⁴⁷ Prop. 1992/1993:159 sid. 56.

⁴⁸ Prop. 1992/1993:159 sid. 55.

⁴⁹ Ibid. sid. 56.

Med *omfattande behov* av stöd och service avses att den enskilde har ett återkommande/dagligt behov av särskilt stöd för att klara av funktioner som andra personer klarar av på egen hand. Det kan också vara behov av insatser av så speciell art att de trots mindre tidsåtgång bör beaktas som omfattande.⁵⁰

4.2.4 Underlag och bedömning

För att kunna fastställa personkretstillhörighet är handläggaren i behov av läkarintyg och/eller intyg av legitimerad psykolog samt eventuellt även andra intyg som visar på den sökandes funktionsnedsättning. Det ska av läkarintyg framgå diagnos (personkrets 1 och 2) samt vilka konsekvenser funktionsnedsättningen medför för den enskilde i dennes vardag och för livsföringen i övrigt. Om intygen inte är tillräckligt utförliga för att en bedömning ska kunna göras ska handläggaren begära in kompletterande underlag. För att få ett tillräckligt underlag för beslut om personkretstillhörighet är det viktigt att formulera tydliga frågor till intygsskrivaren. Frågorna kan exempelvis avse förtydliganden eller mer detaljerade uppgifter om en diagnos eller en funktionsnedsättning, dess omfattning och varaktighet, om den beror på normalt åldrande eller inte, på vilket sätt och i vilka situationer den begränsar den enskildes funktionsförmåga, aktivitetsförmåga och möjlighet till delaktighet eller om kompensatoriska åtgärder (t.ex. hjälpmedel, bostadsanpassning, arbetsplatsanpassning) bedöms kunna minska hinder i den omgivande miljön.

Det är alltid kommunens handläggare som bedömer om den enskilde tillhör lagens personkrets eller inte. Att det i ett läkarintyg står att den enskilde tillhör lagens personkrets räcker således inte för att fastställa detta.

4.2.5 Personkretsbedömning av barn i låg ålder

När det gäller personkretsbedömning av barn med funktionsnedsättning kan det i barnets tidiga ålder vara svårt att uppskatta om funktionsnedsättningen orsakar betydande svårigheter gällande den dagliga livsföringen eller inte. Istället får

⁵⁰ Ibid.

man bedöma om barnet med stigande ålder kan antas få stora svårigheter i sin dagliga livsföring och därmed även ett omfattande behov av stöd eller service.⁵¹

4.2.6 När den enskilde inte bedöms tillhöra personkrets i LSS

En person som inte bedömts omfattas av någon av LSS personkretsar ska alltid erbjudas prövning enligt SoL. Handläggaren ska därför informera den enskilde om möjligheten att ansöka om insatser enligt denna lag. Även om ett gynnande beslut kan ges enligt SoL ska den enskilde erhålla skriftligt avslag på sin ansökan om insats enligt LSS med en motivering.

4.2.7 Utredning och bedömning av behov av särskilt stöd och service

Att en person tillhör någon av lagens personkretsar betyder inte att denne nödvändigtvis har rätt till insatser enligt LSS. Av 7 § LSS framgår det att personer som tillhör lagens personkrets har rätt till insatser i form av särskilt stöd och service om:

- den enskilde *har behov* av en eller flera insatser, och om
- den enskilde *inte får sitt behov tillgodosett på annat sätt*.

I utredningen är det således nödvändigt att bedöma den enskildes behov av särskilt stöd och service, så kallad ”§ 7-prövning”. Bedömningen bör utgå från en kartläggning av resurser och stödbehov i den enskildes livssituation, så som:

- bakgrund, funktionsnedsättning/diagnos/hälsotillstånd och konsekvenser av dessa,
- familjesituation,
- bostad,
- socialt nätverk,
- skola/utbildning/förskola/skolbarnomsorg, arbete och arbetslivserfarenhet/sysselsättning/daglig verksamhet,
- intressen (fritid, aktiviteter),
- deltagande i samhällslivet,

⁵¹ Thunved, ”Nya sociallagarna” (2012), kommentaren till 1 § lag (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade.

- tidigare, pågående eller planerade insatser från andra huvudmän eller från socialtjänsten, erfarenheter och resultat av dessa.

I bedömningen görs en jämförelse med den livsföring som anses normal för personer utan funktionsnedsättning i samma ålder.

Utredningens omfattning kan variera beroende på den enskildes behov och vilken typ av insats som efterfrågas. Utredningen ska vara tillräckligt omfattande för att kunna ge ett tillfredsställande underlag för beslut, men får inte innehålla andra uppgifter än vad som är nödvändigt för utredningens syfte. Utredningen ska även utgöra ett underlag till utföraren så att de på bästa sätt kan utforma stödet efter den enskildes behov.

Utredning och bedömning ska genomföras i samråd med den enskilde och beslutet ska bygga på en helhetssyn där hänsyn tas till sociala, medicinska, psykologiska och pedagogiska behov. Den enskildes önskemål och förslag ska prövas. Anhöriga, närstående eller företrädare ska om den enskilde så önskar, beredas möjlighet att ge sina synpunkter. Utredningen ska även omfatta mål för insatser som föreslås.

Observera att den enskildes behov av insats enligt LSS, till skillnad mot vad som gäller för ärenden som regleras av socialtjänstlagen, ska bedömas vara *faktiskt* tillgodosett för att rätt till insats inte ska föreligga. Det räcker således inte att behovet bedöms *kunna* tillgodoses på annat sätt. Här ligger en av de mer betydande skillnaderna mellan LSS och SoL. Om behovet faktiskt bedöms vara tillgodosett, t.ex. genom tidigare beviljade insatser, ska det tydligt framgå och motiveras i utredningen.

4.3 Föräldraansvar

Föräldrar till funktionsnedsatta barn har enligt föräldrabalken (1949:381) ansvar för sina barns omvårdnad och trygghet.⁵² Insatser enligt LSS ska således endast kompensera för de behov som funktionsnedsättningen ger upphov till och det är endast barnets behov som går *utöver* vad som kan anses vara normal föräldraomsorg för barn i motsvarande ålder som utgör grunden för

⁵² Prop. 1992/1993:159 sid. 176.

bedömningen av behov av insatser enligt LSS. Omvårdnadsarbetet för barn med funktionsnedsättning kan dock vara mer omfattande än vad som är att betrakta som ”normalt” föräldraansvar. Detta merarbete ska också tas med i bedömningen.

Insatser enligt LSS ska inte beviljas för att kompensera bristande förmåga hos föräldrar/vårdnadshavare.

Eventuella brister i föräldrars omsorg eller risker för att ett barn med funktionsnedsättning utvecklas ogynnsamt ska alltid utredas inom individ- och familjeomsorgen och en anmälan enligt 14 kap 1 § SoL ska aktualiseras i dessa fall.

4.4 Gemensamt hushållsansvar

Gällande vuxna personer som lever i hushållsgemenskap har de ett gemensamt hushållsansvar. Riktlinjen är att personalen därför inte ska ta över en icke funktionsnedsatt makas/makes ansvar för det gemensamma hushållet. Samma princip gäller även vid samboskap, partnerskap, delat hushåll och för hemmavarande barn över 18 år. Principen gäller dock inte för inneboende. Observera att det gemensamma hushållsansvaret inte omfattar personlig omvårdnad. Den enskildes omvårdnadsbehov ska således bedömas på samma sätt som om personen vore ensamstående. Även ansvaret för att ge stöd till egen fritid/kulturutövande faller utanför skyldigheten enligt äktenskapsbalken (1987:230).

5 Insatser enligt LSS

Av 9 § LSS framgår att det finns 10 insatser för särskilt stöd och service:

1. Rådgivning och annat personligt stöd som ställer krav på särskild kunskap om problem och livsbetingelser för människor med stora och varaktiga funktionshinder,
2. Biträde av personlig assistent eller ekonomiskt stöd till skäligen kostnader för sådan assistans, till den del behovet av stöd inte täcks av beviljade assistanstimmar enligt 51 kap. socialförsäkringsbalken,
3. Ledsagarservice,
4. Biträde av kontaktperson,
5. Avlösarservice i hemmet,
6. Korttidsvistelse utanför det egna hemmet,
7. Korttidstillsyn för skolungdom över 12 år utanför det egna hemmet i anslutning till skoldagen samt under lov,
8. Boende i familjehem eller bostad med särskild service för barn eller ungdomar som behöver bo utanför föräldrahemmet,
9. Bostad med särskild service för vuxna eller annan särskilt anpassad bostad för vuxna,
10. Daglig verksamhet för personer i yrkesverksam ålder som saknar förvärvsarbete och inte utbildar sig.

Kommunen svarar för samtliga insatser med undantag av råd och stöd enligt 9 § 1, som är en angelägenhet för landstinget.

Den enskilde ska informeras om möjligheten att ansöka om bistånd enligt 4 kap 1 § SoL för att tillgodose behov av insatser som inte ryms i LSS. Personer som omfattas av LSS personkrets 3 och har behov av daglig verksamhet ska informeras om möjligheten att ansöka om sysselsättning, arbetsverksamhet eller dagverksamhet enligt SoL.

5.1 Rådgivning och annat personligt stöd (9 § 1)

För insatsen rådgivning och annat personligt stöd som ställer krav på särskild kunskap om problem och livsbetingelser för människor med stora och varaktiga

funktionshinder svarar landstinget för beslut och utförande. Den enskilde ansöker om insatsen hos landstinget.

Handläggaren ska vid behov ge den enskilde stöd att ansöka om insatsen.

5.2 Personlig assistans (9 § 2)

Med personlig assistans enligt LSS avses personligt utformat stöd som ges av ett begränsat antal personer åt den som på grund av stora och varaktiga funktionshinder behöver hjälp med sin personliga hygien, måltider, att klä av och på sig, att kommunicera med andra eller annan hjälp som förutsätter ingående kunskaper om den funktionshindrade (grundläggande behov).⁵³ I lagens förarbeten betonas att det är fråga om hjälp eller stöd av mycket privat karaktär och att insatsen ska vara förbehållen situationer av krävande eller på annat sätt komplicerad natur.⁵⁴ Här åsyftas hjälpbehov som uppfattas som mycket privata och känsliga för den personliga integriteten och där den enskilde måste anses ha ett särskilt intresse av att kunna bestämma vem som ska ge sådan hjälp och hur den ska ges.

”Grundläggande hjälpbehov” ska inte sammanblandas med begreppet ”omfattande stöd” i prövningen av personkrets 3. En person kan omfattas av 1 § 3 LSS utan att för den skull uppfylla förutsättningarna för personlig assistans.

Om den enskilde har rätt till personlig assistans för sina grundläggande behov har han eller hon också rätt till insatsen för övriga hjälpbehov som inte tillgodoses på annat sätt.

Den enskilde kan ha rätt till statlig assistansersättning enligt socialförsäkringsbalken (2010:110), SFB,⁵⁵ om behovet av grundläggande hjälp enligt LSS överstiger 20 timmar per vecka. Om den enskilde antas ha rätt till assistansersättning enligt 51 kap. SFB ska en anmälan göras till

⁵³ 9 a § lag (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS.

⁵⁴ Prop. 1992/93:159 sid. 174.

⁵⁵ Reglerades fram till den 1 januari 2011 genom lag (1993:389) om assistansersättning, LASS.

Försäkringskassan.⁵⁶ En sådan behovsanmälan kräver inte den enskildes samtycke och kan därmed göras utan att bryta mot gällande sekretess. Handläggaren ska dock alltid informera den enskilde innan en anmälan görs. Om det grundläggande hjälpbehovet understiger 20 timmar per vecka är det kommunen som bedömer behov och fattar beslut om personlig assistans enligt LSS.

Den som har beviljats personlig assistans enligt LSS eller SFB har rätt att själv välja vem som ska utföra assistansen. Den enskilde kan välja att själv vara arbetsgivare och anställa sina assistenter, att anlita ett privat företag eller kooperativ eller att låta kommunen vara utförare.⁵⁷

5.2.1 Bedömning av grundläggande behov

De grundläggande behoven är behov av hjälp med:

- personlig hygien
- att klä av och på sig
- måltider
- att kommunicera med andra
- annan hjälp som förutsätter ingående kunskaper om den enskilde

De tre första behoven är praktiska och integritetsnära, medan de övriga ställer krav på ingående kunskap. Det femte och sista grundläggande behovet avser endast personer med psykisk funktionsnedsättning⁵⁸:

För att bedöma behovet av hjälp med de grundläggande behoven görs en beräkning av det sammantagna antalet timmar för de olika behoven. Det är tiden för den aktiva insatsen för att tillgodose vart och ett av de grundläggande behoven i sin helhet som ska beräknas med hänsyn till den enskildes individuella behov. Tid för grundläggande behov som tillgodoses i andra verksamheter ska som huvudregel inte medräknas.

⁵⁶ 15 § 8 lag (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS.

⁵⁷ Prop. 1992/93:159 sid. 61, 73.

⁵⁸ Se Högsta förvaltningsdomstolens avgörande den 25 juni 2015, mål nr 2014-3527

Det krävs inte någon bestämd tidsmässig omfattning av grundläggande behov för att berättiga till personlig assistans. Det är samtidigt inte självklart att en person som endast i mycket begränsad omfattning har behov av hjälp med de grundläggande behoven utan vidare kan anses berättigad till personlig assistans. Såväl kvantitativa som kvalitativa aspekter måste beaktas, även hur ofta hjälpen behövs.⁵⁹ Allmänna insatser av aktiveringskaraktär kan dock inte anses ingå i den hjälp som krävs för att tillgodose grundläggande behov.⁶⁰

5.2.2 Bedömning av andra personliga behov

Efter bedömningen av de grundläggande behoven bedöms i ett andra steg behovet av personlig assistans för andra personliga behov som inte tillgodoses på något annat sätt (9 a § andra stycket LSS). Andra personliga behov kan till exempel vara behov av hjälp med att träna, arbeta eller studera. Det kan också vara behov av hjälp med att sköta sitt hem, utöva sina fritidsintressen, behov av ledsagning eller annat som leder till att den enskilde kan leva ett liv så likt andras som möjligt.

Andra personliga behov kan även uppstå i anslutning till de hjälpsituationer som ingår i de grundläggande behoven, t.ex. med att laga mat eller att ta fram och välja ut kläder. De moment som finns före respektive efter själva det grundläggande behovet kan räknas till andra personliga behov i den enskildes dagliga livsföring.

5.2.3 Kommunens basansvar

Kommunen har alltid kostnadsansvar för de första 20 timmarna per vecka, oavsett utförare. Det innebär att om de grundläggande behoven inte uppnår 20 timmar per vecka har kommunen hela ansvaret, både för beslut och kostnader. Om det utgår statlig assistansersättning (de grundläggande behoven överstiger 20 timmar per vecka) har kommunen kostnadsansvaret för de första 20 timmarna. Kommunen ska således alltid ombesörja personlig assistans eller ge ekonomisk ersättning för att den enskilde ska kunna ordna assistansen på annat sätt än genom kommunen, om assistansen understiger 20 timmar per vecka.⁶¹

⁵⁹ Se Regeringsrätten, dom 2009-06-19 mål nr 5321-07

⁶⁰ Se Regeringsrätten, dom 1997-06-04 mål nr 6688-95

⁶¹ 51 kap. 22 § socialförsäkringsbalken, Prop. 1992/93:159 s 73.

Kommunen är också skyldig att på den enskildes begäran anordna/utföra assistans även om den enskilde har fått assistansersättning från Försäkringskassan. Kommunen kan då ta ut en avgift motsvarande ersättningen från Försäkringskassan.⁶²

Vidare ansvarar kommunen för tillfälligt utökat behov av assistans, exempelvis vid resa, samt för att tillhandahålla vikarie eller stå för ersättning för vikarie vid ordinarie assistents sjukdom.⁶³ Den enskilde ansöker då om tillfälligt utökad assistans vilket utreds och handläggs av biståndshandläggaren i sedvanlig ordning.

5.2.4 Personlig assistans och föräldraansvar

Gällande föräldrar med personlig assistans ska assistenterna i regel inte sköta omvårdnaden om barnet/barnen. Undantag kan göras under barnets första tid i livet då barnet känslomässigt och praktiskt är helt beroende av sin förälder. Assistenten kan i sådana lägen behöva hjälpa den enskilde med den praktiska omvårdnaden av barnet.⁶⁴

5.2.5 Personlig assistans efter 65-års ålder

Enligt 9 b § LSS har en person som fyller 65 år kvar rätten till personlig assistans om assistansen beviljades innan personens 65-årsdag eller om ansökan om personlig assistans inkom senast dagen före den enskildes 65-årsdag och därefter blir beviljad. Redan beviljad personlig assistans får dock inte utökas efter det att den enskilde har fyllt 65 år. Vid behov av utökad hjälp efter 65 års ålder gäller i stället insatser enligt socialtjänstlagen.

5.2.6 Personlig assistans och daglig verksamhet

I insatsen daglig verksamhet ingår omvårdnad och verksamheten ska ge den enskilde den omvårdnad som han eller hon behöver för att klara sin livsföring. Det kan dock föreligga särskilda skäl för att den enskilde kan behöva personlig assistent vid vistelse i en daglig verksamhet. Särskilda skäl kan vara ett nödvändigt behov av att ha en person nära knuten till sig hela tiden, t.ex. för

⁶² 18 § lag om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS.

⁶³ Prop. 1992/93:159, sid. 73.

⁶⁴ Ibid. sid. 66.

hjälp till kommunikation. Om särskilda skäl anses föreligga ska dessa styrkas genom särskild utredning, läkarintyg etc.

5.2.7 Personlig assistans under vistelse på sjukhus

Den som har beviljats personlig assistans kan, efter behovsbedömning, ges möjlighet att hela tiden eller under del av beviljad tid på sjukhus ha med sig sin personliga assistent. Förutsättningarna är att den enskildes funktionsnedsättning, hälsotillstånd eller möjlighet att kommunicera kräver att personer med ingående kunskaper om den funktionsnedsatta behöver finnas till hands. Det ersätter inte sjukvårdens ansvar.

5.3 Ledsagarservice (9 § 3)

Syftet med ledsagarservice enligt LSS är att bryta den sociala isolering som kan bli följden av att leva med betydande funktionsnedsättning. Insatsen ges för att underlätta för den enskilde att ha kontakter med andra genom exempelvis ledsagning vid besök hos vänner, deltagande i fritidsaktiviteter, kulturella aktiviteter eller promenader etc.⁶⁵ Ledsagningen är således en insats främst för att hjälpa den enskilde att ta sig från hemmet till och från olika aktiviteter, och inte som ett sällskap i sig.

Generell personlig omvårdnad ingår inte i insatsen ledsagarservice. Vid behov inkluderar ledsagarservicen dock den omvårdnad som kan behövas för att insatsen ska kunna genomföras. Det kan till exempel vara hjälp med förflyttning, på- och avklädning, hjälp vid måltidssituationer och toalettbesök.

Ledsagarservice ges inte till personer som har personlig assistans enligt LSS eller socialförsäkringsbalken då ledsagning ingår i insatsen. Ledsagarservice beviljas i regel inte heller för semesterresa utomlands.⁶⁶

Gällande barn är det vad som kan betraktas som normalt för ett barn i motsvarande ålder som ska ligga till grund för bedömningen. Ledsagningens omfattning ska delvis bedömas utifrån behov, men också utifrån övriga insatser

⁶⁵ Prop. 1992/93:159, sid. 74.

⁶⁶ Se Högsta förvaltningsdomstolens avgörande den 12 oktober 2011 i mål nr 78-11.

och med hänsyn till vad som i det enskilda fallet kan betraktas som goda levnadsvillkor.

Om den enskilde är beviljad gruppbostad eller bostad med särskild service för barn och ungdom är huvudregeln att den enskildes hela behov ska tillgodoses genom personal i boendet. Det ska i boendeinsatsen finnas utrymme för individuellt anpassad ledsagning till olika aktiviteter och fritidssysselsättningar. Regeringsrätten har dock ansett att det undantagsvis ska finnas möjlighet att få ledsagning genom extra beslut om ledsagarservice, som utförs av andra än gruppbostadens personal, om det finns särskilda skäl för detta, så som ett behov av utökat individuellt anpassad aktivitet och om behovet av individuell ledsagning inte rent faktiskt tillgodoses i boendet.⁶⁷

5.4 Kontaktperson (9 § 4)

Kontaktperson ges i syfte att bryta och motverka social isolering genom samvaro och hjälp till fritidsaktiviteter. Personlig omvårdnad ingår inte i insatsen. Insatsen är ett icke-professionellt stöd och ska inte ersätta andra insatser. Avsikten är främst att tillgodose behovet av en medmänniska när anhörigkontakt saknas eller behöver kompletteras.⁶⁸

Det finns inget krav på yrkeskompetens för den som utses till kontaktperson. Avgörande för vem som ska utses är främst den tilltänktes personliga lämplighet. Den enskildes eget önskemål om vem som ska utses ska också beaktas. Någon särskild form för uppdraget finns inte utan det individuella behovet och den enskildes egna önskemål är styrande.⁶⁹

5.5 Avlösarservice i hemmet (9 § 5)

Avlösarservice i hemmet syftar till att anhöriga till såväl barn som vuxna med funktionsnedsättning ska få möjlighet till avkoppling och att kunna utföra

⁶⁷ Se Regeringsrättens dom 1995-0928, mål nr 5716-94.

⁶⁸ Prop. 1992/93:159 sid. 75.

⁶⁹ Ibid. sid. 76.

aktiviteter som personen med funktionsnedsättning inte deltar i. Avlösarservice kan ges både som regelbunden insats och som lösning vid akuta behov.⁷⁰

Avlösarservice i hemmet ska utföras i eller i nära anslutning till den funktionsnedsattes hem. Då insatsen ska ges med den enskildes hem som utgångspunkt, ersätts inte eventuella omkostnader för avlösaren.

I bedömningen ska hela familjens behov vägas in och barnperspektivet beaktas, men även övriga beviljade insatser, som t.ex. korttidsvistelse, ska beaktas. Viktigt att poängtera är att avlösarservice i hemmet endast ska innefatta tillsyn och omvårdnad av den som har funktionsnedsättningen. Insatsen ska således inte innefatta hämtning vid skola, samtidig passning av syskon, hushållsuppgifter eller andra uppgifter som faller under ramen för normalt föräldraansvar/gemensamt hushållsansvar. Om den enskilde är i behov av stöd för att klara *egna* utflykter och aktiviteter är insatsen *ledsagarservice* aktuell.

5.6 Korttidsvistelse utanför det egna hemmet (9 § 6)

Korttidsvistelse utanför det egna hemmet innebär ett tillfälligt boende någon annanstans än i det ordinära boendet. Korttidsvistelsen kan innebära vistelse i korttidshem, hos annan familj (korttidsfamilj) eller på annan plats såsom läger, koloni etc.⁷¹ Korttidsvistelse kan ges som regelbundet återkommande insats och som lösning vid en akut situation.⁷²

Syftet med korttidsvistelse utanför det egna hemmet är dels att personer med funktionsnedsättning ska ges möjlighet till miljöombyte, rekreation och personlig utveckling, dels att anhöriga till personer med funktionsnedsättning ska ges möjlighet till avlösning.⁷³ Vid behovsbedömningen ska den enskildes behov och anhörigas behov av stöd och avkoppling vägas samman och barnperspektivet uppmärksammas. Båda rekvisiten behöver dock inte vara uppfyllda för att rätt till insatsen ska föreligga.⁷⁴

⁷⁰ Ibid. sid. 76-77.

⁷¹ Prop. 1992/93:159, sid. 178.

⁷² Ibid. sid. 78.

⁷³ Ibid. sid. 77.

⁷⁴ RÅ 2006 ref. 66, Regeringsrättens mål nr 2947-04.

5.7 Korttidstillsyn (9 § 7)

Kommunen är skyldig att bedriva fritidsverksamhet för skolpliktiga barn upp till 12 års ålder. Barn och ungdomar som tillhör personkrets enligt LSS kan även efter 12 års ålder ha svårt att klara sig själva efter skolan, exempelvis när deras vårdnadshavare arbetar. Insatsen syftar därför till att skolungdomar över 12 år som tillhör lagens personkrets ska garanteras särskild tillsyn före och efter skolan samt under lov och studiedagar.⁷⁵ Insatsen kan beviljas från och med det kalenderår som ungdomen fyller 13 år.

Det är inget krav att vårdnadshavaren förvärvsarbetar. Avgörande är att barnet/ungdomen har behov av insatsen och att behovet inte tillgodoses på annat sätt.

För barn och ungdomar i bostad med särskild service ingår fritidsverksamhet i boendet. Korttidstillsyn för dessa barn och ungdomar ska i första hand tillgodoses inom ramen för boendeinsatsen.

5.8 Boende för barn och ungdomar utanför föräldrahemmet (9 § 8)

Huvudinriktningen är att barn och ungdomar med funktionsnedsättning i första hand ska ges möjlighet att växa upp i sitt föräldrahem. Boende i familjehem eller i bostad med särskild service är en insats som kan komma i fråga först om barnet, trots stödinsatser i hemmet, inte kan bo kvar. Insatsen ska ses som ett komplement till boendet i föräldrahemmet, och riktar sig främst till de barn som har ett speciellt och omfattande behov av stöd. Personlig assistans för barn och ungdomar ska alltid övervägas som alternativ till att bo utanför föräldrahemmet.⁷⁶

Behovet av insatsen kan även vara föranlett av att barnet eller ungdomen på grund av funktionsnedsättning behöver specialanpassad undervisning som inte finns tillgänglig i hemkommunen. Utvecklingsstörning i kombination med dövblindhet eller autism är exempel på funktionsnedsättningar som kräver specialanpassning eller speciell kompetens.

⁷⁵ Prop. 1992/93:159 sid. 78-79.

⁷⁶ Ibid. sid. 64.

5.8.1 Familjehem

Med familjehem enligt LSS avses enligt lagens förarbeten en frivilligt vald boendeform som i första hand bör ses som ett komplement till föräldrahemmet.

⁷⁷ Individ- och familjeomsorgen har delegation på att anskaffa, godkänna och följa upp familjehemsplaceringar enligt LSS.⁷⁸

5.8.2 Bostad med särskild service för barn och ungdomar

För barn med funktionsnedsättning som har behov av omvårdnad av personal med särskild kompetens och som inte kan bo i sitt föräldrahem kan bostad med särskild service vara aktuellt.

Fritidsverksamhet och kulturella aktiviteter ska ingå i insatsen bostad med särskild service för barn och ungdomar, i enlighet med 9 c § LSS.

Se även ”Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2012:6) om bostad med särskild service för barn eller ungdomar enligt LSS” samt ”Stöd till barn och unga med funktionsnedsättning – Handbok för rättstillämpning vid handläggning och utförande av LSS-insatser, (2014).

5.9 Bostad med särskild service för vuxna och annan särskilt anpassad bostad för vuxna (9 § 9)

5.9.1 Bostad med särskild service för vuxna

Bostad med särskild service är ett samlingsbegrepp för de särskilda boendeformer som kommunen tillhandahåller och där kommunen har hälso- och sjukvårdsansvar upp till och med sjuksköterskenivå.⁷⁹ Huvudformerna för bostad med särskild service är gruppboende och serviceboende. I såväl gruppboende som serviceboende ingår omvårdnad, fritidsverksamhet och

⁷⁷ Ibid. sid. 80.

⁷⁸ Se socialnämndens delegationsordning, beslutad 2015-03-25 § 1029, reviderad 2017

⁷⁹ Sedan den 1 oktober 2015 har kommunerna i Stockholms län övertagit hälso- och sjukvårdsansvaret för personer som bor i bostad med särskild service och inom daglig verksamhet enligt LSS. Kommunen ansvarar för hälso- och sjukvård som utförs av distriktssköterska, sjuksköterska eller undersköterska. § 11 i Principöverenskommelsen mellan KSL och landstinget från 1994 har därmed upphört att gälla.

kulturella aktiviteter som en del av insatsen. I insatsen ingår även att den enskilde får stöd att genomföra dagliga aktiviteter såväl i som kring bostaden. Till boendet finns ett fast personalstöd.

Insatser enligt LSS ska utformas i samråd med den enskilde och den enskilde ska ha största möjliga inflytande över hur insatserna planeras och utförs. Den enskilde har dock ingen ovillkorlig rätt att kräva att insatsen utförs av en viss utförare eller på en viss adress. Om den enskilde i sin ansökan om bostad med särskild service anger önskemål om särskild utformning, såsom en specifik adress, ska som huvudregel denna del av ansökan avvisas genom delavslag och hanteras som en verkställighetsfråga. Ibland kan emellertid valet av utförare eller adress för insatsen ha en avgörande betydelse för att den enskilde genom insatsen ska anses uppnå goda levnadsvillkor. I sådana fall kan det övervägas om utformningen i dessa delar ska ingå i beslutet om insats.

Se även Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd (SOSFS 2002:9) om bostad med särskild service för vuxna enligt 9 § 9 lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS.⁸⁰

5.9.1.1 Gruppboende

Med gruppboende avses ett mindre antal samlade lägenheter med tillhörande gemensamhetsutrymmen som delas med de övriga som bor vid gruppboendet. I regel bor det inte fler än 5-6 personer vid ett gruppboende.

Vid ett gruppboende ska det finnas tillgång till stödpersonal dygnet runt. Gruppboenden är således avsedda för personer som har ett så omfattande behov av omvårdnad och tillsyn att de behöver ha tillgång till personal dygnet runt.

5.9.1.2 Serviceboende

Med serviceboende avses geografiskt samlade lägenheter med god tillgänglighet och där de boende har tillgång till gemensam service gällande måltider, personligt stöd och omvårdnad av fast personal. Personligt stöd ska ges i den omfattning den enskilde behöver.

⁸⁰ Ändring framgår av HSLF-FS 2016:87

En servicebostad kan vara aktuell för personer som inte klarar av ett självständigt boende eller eget boende med boendestöd enligt SoL, men som inte har ett så omfattande hjälpbehov att direkt närvaro till personal är nödvändig.

5.9.1.3 Särskilt anpassad bostad

Med särskilt anpassad bostad avses självständigt boende som har anpassats utifrån den enskildes behov och där den enskilde klarar av att bo själv utan fast personalbemanning. Personal och omvårdnad ingår inte som en del i insatsen, inte heller kultur- och fritidsverksamhet. Behövligt stöd och service, t.ex. ledsagarservice, hemtjänst och personlig assistans, ges i stället inom ramen för LSS, SoL och socialförsäkringsbalken, SFB.

Innan annan särskilt anpassad bostad enligt LSS beviljas ska handläggaren utreda möjligheten att tillgodose behovet genom bostadsanpassning av den enskildes nuvarande bostad. Insatsen kan beviljas efter att alla andra möjligheter till anpassat boende har prövats och en sådan bostad är det enda alternativ som kvarstår för att den enskilde ska kunna få sitt behov av ett fullgott boende tillgodosett.

5.10 Daglig verksamhet (9 §10)

Daglig verksamhet riktar sig till personer som tillhör personkrets 1 och 2 enligt LSS, som är i yrkesverksam ålder, saknar förvärvsarbete och inte genomgår utbildning. Personer över 67 år kan dock ges möjlighet att fortsätta i pågående daglig verksamhet för att undvika passivitet och isolering. Syftet med daglig verksamhet är att skapa meningsfull sysselsättning för den enskilde, att bidra till den enskildes personliga utveckling och att främja dennes delaktighet i samhället. Det övergripande målet är att på kortare eller längre sikt öka den enskildes möjligheter till arbete.⁸¹ I insatsen ingår omvårdnad. Kommunen ansvarar även för hälso- och sjukvård upp till och med sjuksköterskenivå.

Ett övergripande mål för den dagliga verksamheten är att, om den enskilde så önskar, utveckla möjligheten till arbete och verksamheten ska i så stor

⁸¹ Prop. 1992/93:159 sid. 90-91.

utsträckning som möjligt efterlikna ett arbete på den öppna arbetsmarknaden gällande rutiner och innehåll.

Innan beslut om daglig verksamhet kan tas ska den enskildes möjlighet att få arbete på den öppna arbetsmarknaden, t.ex. genom särskild anställning, lönebidrag eller annan arbetsmarknadsåtgärd, vara utredd. Arbetsförmedlingens arbetsförmågebedömning ska inhämtas som underlag till utredningen. Om ingen sådan är gjord ska handläggaren ge den enskilde stöd i att etablera kontakt med Arbetsförmedlingen.

Gymnasiesärskolan gör en egen bedömning av vilka elever som kommer att behöva daglig verksamhet och vilka som ska aktualiseras hos Arbetsförmedlingen. Skolans bedömning utgör ett viktigt underlag i handläggarens utredning.

Kundvalssystem tillämpas inom daglig verksamhet.

6 Insatser enligt SoL

6.1 Turbundna resor

Turbundna resor kan, om det finns behov, beviljas enskilda som har ett beslut om daglig verksamhet enligt LSS eller korttidstillsyn. Insatsen kan beviljas till personer med funktionsnedsättning som inte kan använda allmänna färdmedel för att transportera sig och som inte kan ordna resan på annat sätt. Syftet och förutsättningen för insatsen är att möjliggöra för den enskilde att delta i biståndsbedömda insatser utanför hemmet.

Beslut om turbundna resor fattas som eget beslut med stöd av 4 kap. 1 § SoL. Den enskilde ska vara folkbokförd i Tyresö kommun samt ha en varaktig funktionsnedsättning som innebär väsentliga svårigheter att resa med allmänna kommunikationer.

Utgångspunkten är att resan med kommunala turbundna resor samplaneras så att flera personer reser tillsammans. Ensamåkning beviljas enbart om särskilda skäl finns för att den enskilde inte kan resa tillsammans med andra.

Kommunen har rätt att ta ut en avgift för resorna.

6.2 Stöd och insatser i ordinärt boende

I begreppet "stöd i ordinärt boende" ryms insatser som syftar till att underlätta daglig livsföring i den egna bostaden. Insatserna ska tillgodose fysiska, psykiska och sociala behov. Hjälpen ska stärka den enskildes möjligheter att leva ett självständigt liv. Som komplement till hemtjänst finns t.ex. trygghetslarm.

Stöd i ordinärt boende utgår från den funktionsnedsatta och kan därmed aldrig ta över föräldraansvaret som åvilar ett barns vårdnadshavare under alla omständigheter. Vid utredning och behovsbedömning av biståndsinsatser ska dock alltid barnets bästa beaktas. Uppmärksammas behov av andra insatser för att tillgodose barnets bästa ska kontakt tas med berörda enheter för att säkerställa detta.

De insatser som ingår som stöd i ordinärt boende omfattas av kommunens taxa för omsorg om personer med funktionsnedsättning om inget annat anges. Även avgift för matlåda fastställs av kommunen. Beslut om avgift fattas i särskild ordning och kan överklagas med förvaltningsbesvär.

6.3 Hemtjänst

Hemtjänst är ett individuellt behovsprövat bistånd enligt 4 kap. 1 § SoL. Hemtjänstinsatser kan beviljas den som på grund av ålder eller funktionsnedsättning är i behov av hjälp i hemmet, för att uppnå en skälig levnadsnivå, om behovet inte kan tillgodoses på annat sätt. Hemtjänst omfattar insatser av servicekaraktär och personlig omvårdnad.

I beslutet ska anges vilka insatser den enskilde har beviljats och hur ofta de ska ges, samt vilken tidsperiod beslutet avser.

Insatsen kan genom kundval utföras av kommunens hemtjänst eller av annan av kommunen godkänd utförare. Hemtjänst kan ges dygnet runt.

6.3.1 Omvårdnadsinsatser

Personlig omvårdnad ges för att tillgodose fysiska, psykiska och sociala behov, t.ex. för att äta, dricka, klä sig, sköta personlig hygien såsom toalettbesök och stöd för att klara dusch/bad, förflytta sig, trygghet (tillsyn, uppringning etc.), social samvaro, tillagning av måltider eller uppvärmning av färdiglagad mat. Insatserna kan ges när behoven inte kan tillgodoses på annat sätt. Omvårdnadsinsatser kan också omfatta vissa hälso- och sjukvårdsinsatser som bedömts som egenvård.

För att vissa insatser ska kunna utföras krävs att den enskilde medger installation av tekniska hjälpmedel, t.ex. höj- och sänkbar säng eller separat däckert. Medger den enskilde inte det ska biståndshandläggaren överväga andra stödinsatser.

6.3.1.1 På- och avklädning

Omfattar hjälp att klä på eller av sig kläder.

6.3.1.2 Dusch

Hjälp i samband med dusch. Dusch beviljas i normalfallet max två gånger per vecka, om inte särskilda behov finns.

6.3.1.3 Förflyttning

Omfattar hjälp vid förflyttningar. Kan vara hjälp med alla förflyttningar eller vissa moment.

6.3.1.4 Promenader

Målgrupp är de personer som inte har förmåga att på egen hand klara utevistelse eller promenad. Promenader beviljas i normalfallet max två gånger per vecka.

6.3.1.5 Tillsyn

Målet för insatsen är att erbjuda en känsla av trygghet i hemmet. Personalen besöker den enskilde vid en eller flera avtalade tidpunkter under dygnet.

6.3.1.6 Social samvaro

När den enskilde på grund av svårigheter med oro, ängslan och/eller nutrition är i behov av sällskap och motiverande stöd under måltider, kan social samvaro beviljas för sällskap under måltid.

Social samvaro kan även beviljas i kombination med promenad i syfte att den enskilde får möjlighet att ha social samvaro vid dåligt väder.

Till största delen rör det sig om personer som har en demenssjukdom, en depressionssjukdom eller psykisk oro.

6.3.1.7 Egenvård

Om hälso- och sjukvården bedömer att den enskildes hälso- och sjukvårdsuppgifter kan utföras som egenvård kan insatsen beviljas enligt socialtjänstlagen.

Insatsen kan ges då den enskilde behöver praktisk hjälp med enklare hälso- och sjukvårdsinsatser som ryms inom vad som räknas som egenvård. Som egenvård räknas de uppgifter som legitimerad personal normalt lämnar till en patient eller anhörig att sköta om.

Den enskilde ska själv kunna ta ansvar för insatsen, kunna ge instruktioner om när, vad och hur uppgiften ska utföras. Intyg utfärdat av legitimerad personal för egenvård med praktisk hjälp kan vid behov efterfrågas. Se också Socialstyrelsens allmänna råd (SOSFS 2009:6) om egenvård.

6.3.2 Serviceinsatser

Med serviceinsatser avses praktisk hjälp med hemmets skötsel, t.ex. städning, fönsterputs, tvätt och hjälp med inköp och ärenden. Även matdistribution ingår.

6.3.2.1 Städning

Den som av olika skäl inte längre klarar av bostadens skötsel såsom städning ska kunna få stöd och hjälp med det i form av bistånd om behovet inte kan tillgodoses på annat sätt.

Tiden för städning är beräknad för maximalt två rum och kök, badrum och hall för ensamstående respektive tre rum och kök för sammanboende. Om bostaden är större städas inte hela bostaden vid varje tillfälle.

Städningen omfattar damning/avtorkning, dammsugning och våttorkning av golv. Sådana moment som utförs mer sällan, t.ex. rengöring av kyl/frys, spis, fläkt o.s.v. ska rymmas inom den beviljade insatsen och ingår då som en del av ordinarie städning. Den enskilde kommer själv överens med utföraren om vad som ska göras. Bistånd beviljas för städning varannan vecka om inte särskilda behov (t.ex. allergi) finns. Städutrustning tillhandahålls av den enskilde. Insatsen beviljas per hushåll.

Städning beviljas som regel inte då den enskilde lever i hushållsgemenskap med annan vuxen som kan utföra städningen. Om den enskilde lever i hushållsgemenskap med en vuxen som utför vissa omvårdnadssysslor, kan städning beviljas som en form av avlastning.

Fönsterputs kan beviljas en gång per år. Omfattning och tid definieras i biståndsbeslutet.

6.3.2.2 Inköp och ärenden

Den som inte klarar av att själv göra sina inköp eller uträtta enklare ärenden (såsom post- och apoteksärenden) ska kunna få hjälp med detta i form av bistånd om behovet inte kan tillgodoses på annat sätt.

Inköp av dagligvaror beviljas i normalfallet en gång per vecka. Inköp bör så långt det är möjligt ske inom närmiljön, i närmsta livsmedelsaffär med fullvärdigt sortiment.

Hjälp med inköp av matvaror där den enskilde följer med beviljas som särskild insats (ledsagning).

6.3.2.3 Tvätt och klädvård

Den som inte klarar av att sköta sin tvätt och som inte kan få behovet tillgodosett på annat sätt ska kunna få hjälp med det i form av bistånd.

Insatsen omfattar maskintvätt av gångkläder, sängkläder och handdukar. För- och efterarbete såsom klädvård, byte av sängkläder samt att sortera in tvätten i skåp eller motsvarande ingår. Strykning av enstaka plagg ingår. Den enskilde tillhandahåller tvätt- och sköljmedel.

Insatsen förutsätter att tvätt- och torkmöjligheter finns i angränsning till bostaden. I annat fall får den enskilde själv ombesörja tvätten genom att exempelvis lämna den till tvättinrättning, kostnaden får då den enskilde själv stå för. Insatsen omfattar inte mangling, tvättning av mattor och större gardinuppsättningar.

Hur ofta den enskilde behöver hjälp med insatsen kan variera utifrån den enskildes personliga förhållanden men som utgångspunkt beviljas insatsen varannan vecka.

6.4 Trygghetslarm

För att känna trygghet och säkerhet i den egna bostaden kan den enskilde behöva kunna påkalla hjälp under dygnets alla timmar. Den enskilde kan beviljas insatsen efter beslut om bistånd enligt 4 kap. 1 § socialtjänstlagen utifrån något av nedanstående kriterier:

- Fallrisk
- Känsla av otrygghet
- Hälsorelaterade problem som gör att personen känner otrygghet, t ex hjärtsjukdom, diabetes, andningsproblem

6.5 Mat och måltider

6.5.1 Måltidshjälp

Om den enskilde behöver stöd och hjälp att tillreda enklare måltider kan hjälp ges vid frukost, lunch, mellanmål och middag om behovet inte kan tillgodoses på annat sätt. Insatsen omfattar enklare matlagning eller uppvärmning av färdiglagad mat, samt servering av den.

6.5.2 Matdistribution

Om den enskilde bedöms vara i behov av hjälp med färdiglagad mat avseende huvudmål såsom lunch och/eller middag kan matlåda distribueras direkt hem till den enskilde. Den enskilde ansvarar själv för att beställa/avbeställa matlådorna.

6.6 Ledsagning

Ledsagning kan beviljas då den enskilde behöver stöd eller hjälp för att klara förflyttning utomhus, ledsagning i samband med aktivitet, när behovet inte kan tillgodoses på annat sätt. Ledsagning beviljas normalt upp till 10 timmar per månad, företrädesvis måndag till fredag dagtid. Beviljade timmar som inte förbrukats kan inte sparas till nästa månad.

6.7 Avlösning

Avlösning kan beviljas då den enskilde är i behov av kontinuerlig tillsyn och/eller omvårdnad som utförs av anhörig. Anhörig är i behov av avlösning för att kunna uträtta ärenden eller delta i aktiviteter. Insatsen kan ges till enskild som sammanbor med den som vårdas och bor i Tyresö kommun. Insatsen kan innebära en aktivitet tillsammans med den enskilde (den som vårdas) i och utanför hemmet eller vid oförutsedda situationer. Beviljade timmar som inte förbrukats kan inte sparas till nästa månad.

6.8 Dagverksamhet

Dagverksamhet kan beviljas då den enskilde till följd av demenssjukdom är i behov av regelbundna sociala aktiviteter och stimulans i vardagen. Diagnosen ska vara klar eller att man är under utredning med tydliga symtom och förväntad diagnos på demenssjukdom.

Dagverksamhet kan också beviljas som avlösning till närstående eller som tillsyn vid närståendes frånvaro från hemmet (t.ex. i de fall närstående förvärvsarbetar). Syftet är att ge den enskilde trygghet och bättre livskvalitet, bryta isolering, samt att öka möjligheterna till kvarboende. Insatsen kan ges under vardagar.

6.9 Korttidsplats

Korttidsplats kan beviljas vid tillfälligt behov av vård om omsorg. Insatsen ges vanligen på ett vård- och omsorgsboende. Insatsen kan vara en möjlighet till avlastning för den som vårdar en närstående, det kan också vara aktuellt under tiden en utredning pågår av den enskildes individuella omvårdnadsbehov för att kunna bedöma fortsatta insatser.

Korttidsplats kan beviljas den som uppfyller något av nedanstående kriterier:

- Den enskilde vårdas av närstående som bor i gemensamt hushåll. Den närstående är i behov av avlösning. Syftet är att avlasta den som vårdar.
- Den enskilde bor i ordinärt boende och är i tillfälligt behov av mer omfattande omsorgsinsatser som inte kan tillgodoses genom hemtjänstinsatser under en begränsad tid.
- Den enskilde har ett omfattande omvårdnadsbehov och det finns behov av fortsatt utredning för att klargöra den enskildes behov och planera stödinsatser som inte framkommit vid vårdplaneringen.
- Den enskilde väntar på att permanent plats i vård- och omsorgsboende ska kunna verkställas, och det är ej möjligt att vänta i ordinärt boende.

6.10 Växelvis korttidsplats

Om den enskilde har ett omvårdnadsbehov och bor i ordinärt boende och får omsorg och stöd av en anhörig som har ett regelbundet återkommande behov av längre, sammanhängande avlösning, kan växelvis korttidsplats beviljas. Normalt beviljas insatsen upp till fjorton dagar per månad. Om behovet av

växelvis korttidsplats omfattar perioder överstigande fjorton dagar per tillfälle, bör annat boende övervägas, eventuellt vård- och omsorgsboende.

7 Vård- och omsorgsboende enligt SoL

7.1 Bostad med särskild service enligt SoL

Enligt 5 kap. 7 § socialtjänstlagen ska kommunen inrätta bostäder med särskild service för de som till följd av fysiska, psykiska eller andra skäl möter betydande svårigheter i sin livsföring och därmed har behov ett sådant boende.

Bostad med särskild service är ett samlingsbegrepp för de särskilda boendeformer som kommunen tillhandahåller och där kommunen har hälso- och sjukvårdsansvar upp till och med sjuksköterskenivå⁸². Till skillnad mot insatser i bostad med särskild service enligt LSS kan avgift tas ut för insatser i bostad med särskild service enligt SoL.

Huvudinriktningen när det gäller vård och omsorg om människor med funktionsnedsättning är att stärka möjligheterna till ett självständigt liv samt möjligheten att bo kvar i det ordinära boendet (s.k. kvarboendepincipen). Detta bör vara utgångspunkten även i de fall där den enskilde har omfattande behov av tillsyn, vård och omsorg dygnet runt.

När omvårdnadsbehovet är så omfattande och varaktigt att det inte längre bedöms möjligt eller skäligt att tillgodose detta i det ordinära boendet, och personen inte omfattas av rätten till insatser enligt LSS, kan vård- och omsorgsboende enligt SoL beviljas. Med omfattande behov avses behov av insatser under dygnets alla timmar. Behoven kan vara av såväl fysisk, som psykisk art. Det är det individuella behovet som styr, inte diagnos eller behovens orsak.

⁸² Sedan den 1 juli 2015 ansvarar kommunen för utförande av hälso- och sjukvårdsinsatser i bostad med särskild service enligt LSS. Även personer med beslut om bostad med särskild service enligt SoL kan i vissa fall bo vid dessa boenden.

För att beviljas plats på vård- och omsorgsboende ska den enskilde ha behov av personal dygnet runt på grund av fysiska, psykiska och/eller sociala orsaker. Behovet av personlig hjälp är stort och man behöver hjälp vid dygnets alla timmar. Plats skall erbjudas inom skälig tid. Med skälig tid avses högst tre månader.

När plats på vård- och omsorgsboende är aktuellt ska den enskildes önskemål tillmötesgå så långt det är möjligt inom ramen för biståndsbeslutet. En bedömning görs utifrån principerna om allas likställighet inför lagen och om allas rätt till individuell prövning.

Om den enskilde önskar komma till ett boende som för tillfället inte har ledig plats kan han/hon vänta på plats i det egna hemmet, eller välja ett annat boende där det finns plats och vänta där på plats enligt sitt förstahandsönskemål. Den enskilde kan inte vänta kvar på sjukhus eller på korttidsplats när plats erbjudits, även om det inte är en plats enligt förstahandsönskemålet.

7.2 Vård- och omsorgsboende med demensinriktning

För plats på vård- och omsorgsboende med demensinriktning krävs, utöver de kriterier som framgår av ovanstående stycke gällande vård- och omsorgsboende, även att den enskilde har en utredd demenssjukdom/diagnos. I Socialstyrelsens nationella riktlinjer för vård och omsorg vid demenssjukdom (2016) anges att socialtjänsten kan/bör erbjuda boendeformen till personer med måttlig till svår grad av demenssjukdom.

8 Anhörigstöd

Enligt 5 kap. 10 § SoL är ansvarig nämnd skyldig att erbjuda stöd och avlösning för att underlätta för de personer som vårdar en närstående som är äldre, eller som stödjer en närstående som är långvarigt sjuk eller har en funktionsnedsättning. Syftet är framför allt att minska anhörigas fysiska och psykiska belastning.⁸³

⁸³ Prop. 2008/09:82.

Insatser som syftar till att förutom tillgodose den enskildes behov av stöd och service ge avlastning och utrymme för avkoppling för anhöriga är avlösarservice, korttidsvistelse och korttidstillsyn, men också personlig assistans, ledsagarservice och daglig verksamhet kan indirekt ge stöd och avlösning till anhöriga.

Anhöriga har även utifrån socialtjänstlagen möjlighet att ansöka om behovsprövade insatser för egen del.⁸⁴ Beslut om bistånd i form av individuellt anpassat stöd till den anhörige fattas enligt 4 kap. 1 § SoL.

I Tyresö finns sedan år 2013 en särskild policy antagen för Tyresö kommuns anhörigstöd.⁸⁵ I denna framgår bland annat att anhöriga på ett enkelt och tydligt sätt ska kunna få information om kommunens anhörigstöd, både det som finns som kommunal service och som biståndsbedömda individuella insatser.

9 Kommunens ansvar

9.1 Ansvarsfördelning mellan bosättnings- och vistelsekommun

Huvudregeln är att stöd- och serviceinsatser enligt LSS ska tillgodoses i och av den kommun där en person är bosatt (16 § första stycket LSS). Vid bedömning av var en person ska anses vara bosatt kan ledning hämtas från folkbokföringslagens bestämmelser.⁸⁶

Bosättningskommunen ska även ansvara för det stöd och den service enligt LSS som den enskilde kan behöva under en tillfällig vistelse i en annan kommun (om det inte handlar om ett akut behov av stöd). Det gäller oavsett hur lång vistelsen är. Bosättningskommunens ansvar gäller t.ex. i samband med en längre tids studier eller arbete på annan ort, men även i samband med en vistelse i sommarhuset, en kurs på annan ort eller ett teaterbesök med behov av

⁸⁴ *Socialstyrelsen*, Meddelandeblad april 2010 ”Stöd till anhöriga som service eller behovsprövad insats – handläggning och dokumentation”.

⁸⁵ Antagen av socialnämnden den 27 november 2013 (§ 1091).

⁸⁶ Prop. 2010/11:49, s. 61

ledsagning. Bosättningskommunen ska ansvara för stödet till den enskilde så länge han eller hon inte väljer att bosätta sig i en annan kommun.

Skulle det under en tillfällig vistelse uppkomma helt nya behov, t.ex. på grund av att den enskildes hälsa försämras eller av någon annan anledning, är det vistelsekommunens ansvar.

I det fall en person är bosatt i en kommun till följd av en annan kommuns beslut om boende, ska den kommun som beslutat om boendet behålla ansvaret för LSS-insatser. Detta sammanhållna ansvar inkluderar även insatser som blir aktuella först sedan den enskilde flyttat till den nya bosättningskommunen.

Den kommun som beslutat om boende för en enskild i en annan kommun, oavsett om boendet är en insats enligt LSS eller SoL, har ansvar för alla insatser enligt LSS som den enskilde har behov av. För att ytterligare förstärka det sammanhållna ansvaret ska även insatser enligt SoL som den enskilde kan behöva beslutas av den kommun som fattat beslut om boendet.

Det sammanhållna ansvaret innebär att den kommun som fattat beslut om t.ex. bostad med särskild service för vuxna enligt LSS också ska ansvara för om den enskilde har behov av t.ex. ekonomiskt bistånd enligt SoL.

Vistelsekommunen är i vissa fall skyldig att på begäran av bosättningskommunen bistå med utredning och ansvara för att verkställa ett beslut (16 a § LSS). Det gäller när en person under en kortare tid vistas i en annan kommun och har behov av stöd och service. Med kortare tid avses här semesterresor och andra kortare *vistelser upp till sex månader*. Vistelsekommunen ska på begäran bistå med den utredning som bosättningskommunen behöver för att kunna besluta i ärendet. Den enskilde kan eventuellt behöva helt eller delvis andra insatser i vistelsekommunen. Insatserna kan dessutom behöva anpassas till omgivningen och miljön där de ska utföras. Vistelsekommunen ska också verkställa ett beslut om bosättningskommunen begär det.⁸⁷

⁸⁷ Socialstyrelsens meddelandeblad nummer 3/2011; Ansvarsfördelning mellan bosättningskommun och vistelsekommun

9.2 Förhandsbesked vid bosättning i kommunen (LSS)

Av 16 § andra stycket LSS framgår det att den enskilde har rätt till förhandsbesked om sin rätt till insatser enligt lagen om den enskilde avser bosätta sig i kommunen. En ansökan om förhandsbesked ska behandlas på samma sätt som om personen i fråga var bosatt i kommunen. Om en eller flera insatser beviljas vid ett förhandsbesked är kommunen skyldig att utan dröjsmål planera och förbereda för dessa. Skyldigheten att verkställa insatserna gäller dock först när den enskilde har flyttat till kommunen.

Förhandsbesked ska också lämnas till person som är bosatt i kommunen genom beslut av annan kommun, som har fattats med stöd av 16 c eller 16 d § LSS, om ansökan avser boende i familjehem eller bostad med särskild service för barn eller ungdomar som behöver bo utanför föräldrahemmet, bostad med särskild service för vuxna eller annan särskilt anpassad bostad för vuxna, eller övriga insatser enligt 9 § LSS och om den enskilde ordnar eget boende.

Den enskildes avsikt att flytta till kommunen måste vara klar och bestämd för att han/hon ska ha rätt till förhandsbesked. Den enskilde kan exempelvis inte begära förhandsbesked av flera kommuner för samma tid.⁸⁸

Ett förhandsbesked är giltigt i sex månader från och med den dag då de aktuella insatserna blir tillgängliga för den enskilde.

9.3 Ansökan om insatser enligt SoL i annan kommun

När det avser insatser enligt SoL har den enskilde vid varaktiga och omfattande behov över dygnet rätt att söka insats i annan kommun än bosättningskommunen (2 a kap. 8-9 §§ SoL). Ärendet ska handläggas och bedömas på samma sätt som om personen var boende i kommunen. Är den sökandes behov redan tillgodosedda i bosättningskommunen, får hänsyn inte tas till den omständigheten när ansökan prövas. Bosättningskommunen ska bistå med utredningsunderlag till inflyttningskommun om så begärs.

⁸⁸ Prop. 1992/93:159 sid. 185.

9.4 EU-medborgare och andra utländska medborgare

Rätten att ansöka om bistånd och socialtjänstens skyldighet att pröva en ansökan gäller även för EU/EES-medborgare. Även de regler som gäller för ansvarsfördelning mellan bosättningskommun och vistelsekommun i 2 a kap. SoL gäller i tillämpliga delar för EU/EES-medborgare.

För EU-medborgare och medborgare i EES-länder krävs inget uppehållstillstånd för att vistas i Sverige i upp till tre månader. EU/EES-medborgare har uppehållsrätt efter tre månader om de uppfyller något av villkoren för uppehållsrätt. Till skillnad från uppehållstillstånd prövas inte uppehållsrätt, utan gäller så länge ett villkor är uppfyllt. För icke ekonomiskt aktiva gäller att personen har tillräckliga tillgångar för sin och sina familjemedlemmars försörjning samt en heltäckande sjukförsäkring för att ha uppehållsrätt. En bedömning av om en biståndssökande EU/EES-medborgare har uppehållsrätt eller inte och vilka biståndsinsatser som han eller hon kan ha rätt till görs i varje enskilt fall.⁸⁹

EU- och EES-medborgare som bedöms sakna uppehållsrätt i Sverige, har som huvudregel endast rätt till nödvändig hjälp för att avvärja en akut nödsituation.

9.5 Migrationsverkets ansvar

I lagen (1994:137) om mottagande av asylsökande m.fl. (LMA) finns vissa bestämmelser om bistånd till asylsökande m.fl. Om en person med funktionsnedsättning som omfattas av LMA ansöker om bistånd för särskilda behov som inte täcks av LMA är kommunen skyldig att pröva den enskildes behov enligt SoL, med undantag för bistånd för försörjning, där behovet tillgodoses genom LMA.

Asylsökande kan få stöd via SoL, såsom hemtjänst och annat bistånd som inte ryms inom ramen för LMA. En kommuns ansvar enligt LSS gäller gentemot dem som är bosatta i kommunen (16 § LSS). Vid tillämpningen av lagen kan en person i regel anses bosatt på den ort där han eller hon är folkbokförd.⁹⁰ Det

⁸⁹ Socialstyrelsen: Rätten till socialt bistånd för medborgare inom EU/EES-området – en vägledning (2014)

⁹⁰ Prop. 1992/93:159 s. 185 och RÅ 2007 not 182

innebär att barn och vuxna som söker asyl har rätt till insatser enligt LSS först när de är folkbokförda i en kommun. Behovet av insatser av motsvarande karaktär får i annat fall prövas enligt 4 kap. 1 § SoL.

Kommunen kan få ersättning för vissa kostnader de har för nyanlända personer som har fått uppehållstillstånd i Sverige. Kommunen kan söka ersättning från Migrationsverket för personer som på grund av ålderdom, sjukdom eller funktionshinder behöver särskilt boende för service och omvårdnad eller stöd och hjälp i boendet, till exempel hemtjänst eller anhörigvård. En kommun kan också få ersättning för kostnader de haft för personer i behov av varaktig vård (Se vidare på www.migrationsverket.se).